

Jasmina Anttonen & Riikka Jakkula

ALAIKÄISTEN HUUMAUSAINERIKOLLISUUS OULUSSA

Rikoksesta rangaistukseen

ALAIKÄISTEN HUUMAUSAINERIKOLLISUUS OULUSSA

Rikoksesta rangaistukseen

Jasmina Anttonen & Riikka Jakkula
Opinnäytetyö
Syksy 2014
Liiketalouden koulutusohjelma
Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu

Liiketalouden koulutusohjelma, oikeuden ja hallinnon suuntautumisvaihtoehto

Tekijä(t): Jasmina Anttonen & Riikka Jakkula

Opinnäytetyön nimi: Alaikäisten huumausainerikollisuus Oulussa – Rikoksesta rangaistukseen

Työn ohjaaja(t): Lea Isopoussu-Koponen

Työn valmistumislukukausi ja -vuosi: Syksy 2014

Sivumäärä: 52 + 10 liitesivua

Työn tavoitteena oli selvittää, mitä alaikäiselle tapahtuu, kun hän jää kiinni huumausaineen käyttör rikoksesta tai huumausainerikoksesta. Lisäksi selvitimme, kuinka samassa tilanteessa olevan täysi-ikäisen rikostutkinta ja seuraamukset eroavat alaikäisen tilanteesta. Opinnäytetyön toimeksiantajana toimi Oulun poliisilaitos. Aihe saatiin harjoittelun kautta, jolloin Oulun pääpoliisiaseman erään tutkinnanjohtajan kanssa käydyn keskustelun pohjalta muotoutui ajatus työlle.

Tutkimusmenetelmänä käytimme kvalitatiivista eli laadullista tutkimusta ja toteutimme sen teema-haastatteluna. Haastattelimme lastensuojelun vastaavaa ohjaajaa sekä erästä tutkinnanjohtajaa ja tutkijaa. Haastattelujen avulla pyrimme selvittämään, mikä tilanne Oulun seudulla on edellä mainituissa rikoksissa ja kuinka rikostutkinta tapahtuu Oulun poliisiasemalla. Valitsimme haastateltavat heidän erilaisten työtaustojensa vuoksi, jolloin saimme eri näkökulmia työhömmme.

Tutkimustuloksena voidaan todeta, että alaikäisten ja täysi-ikäisten tekemien huumerikosten esitutkinnat suoritettiin lähes samalla tavalla. Sen sijaan rikoksista määrättyissä rangaistuksissa ja muissa seuraamuksissa oli eroavaisuuksia. Suurimpana erona oli, että alaikäiselle halutaan antaa mahdollisuus lopettaa huumausaineiden käyttö ensimmäiseen kertaan. Alaikäisen syyllistyesessä ensikertaa huumausaineen käyttör rikokseen, järjestetään hänelle puhuttelutilaisuus, josta yleensä määrätään seuraamukseksi ainoastaan suullinen huomautus. Täysi-ikäisellä ei tätä mahdollisuutta ole, vaan hän saa tekemästään rikoksesta rangaistuksen. Lastensuojelun vastaavan ohjaajan ja poliisien näkemykset olivat pääasiassa yhteneviä, mutta joiltakin osin kokemukset poikkesivat toisistaan.

Mahdollinen jatkotutkimuksen aihe voisi olla tavoitteiltaan samankaltainen, mutta tutkimus voitaisiin tehdä eri poliisilaitoksen alueelle, jolloin töiden tuloksia olisi mahdollista vertailla keskenään. Vaihtoehtoisesti työstä voisi tehdä myös tilastollisen, jossa tutkittaisiin esimerkiksi esiintyvien huumausaineiden määriä.

Asiasanat: alaikäinen, huumausaine, poliisi, rikos, sosiaalityö, huumausainerikos, huumausaineen käyttör rikos

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
School of Business and Information Management, Option of Law and Administration

Author(s): Jasmina Anttonen & Riikka Jakkula

Title of thesis: Minors' drug-related crime in Oulu – From crime to punishment

Supervisor(s): Lea Isopoussu-Koponen

Term and year when the thesis was submitted: Fall 2014 Number of pages: 52 + 10 attachments

The aim of this thesis was to find out what takes place when a minor is caught for using drugs or commits a drug offence. Another aim was to find out whether there is difference between adults' and minors' crime investigation and what the consequences of these crimes are. The target of the study was Oulu Police Department. The topic was created during practical training in Oulu Police Department after a conversation with an officer in charge of the investigation.

The research method consisted of qualitative approach and it was carried out as a theme interview. Socialpedagogue working in child welfare, one officer in charge of the investigation, and an investigator were interviewed. With the help of the interviews the intention was to find out what is the situation of drug-user offence and drug offence in Oulu area is and how the crime investigation in Oulu Police Department is done. The interviewees were chosen by their work experiences. That way we got different viewpoints to our thesis.

Preliminary investigation of drug-related crime was almost identical between minors and adults. However there were differences between punishments and other consequences. The greatest difference was that authorities were willing to give a minor a chance to stop drug use. When a minor is caught by using drugs for the first time, he is given a chance to go to the reprimand. In this case verbal admonition is usually the only consequence. Adults are not given this chance and they will always get a punishment for the crime they have committed. The opinions of Socialpedagogue working in child welfare and police officers were mainly consistent but differed on some occasions.

In order to compare the results between police departments and their data. An alternate way to continue this study would be to make it statistical and find out how common different drugs are.

Keywords: minor, drug, police, crime, social work, drug-related crime, drug-user offence

Sisällys

1 JOHDANTO	6
2 HUUMAUSAINERIKOKSET JA NIIHIN LIITTYVÄT TUTKIMUKSET	8
3 HUUMAUSAINEEET JA KÄYTÖN TOTEAMINEN.....	12
3.1 Huuhausaineet.....	13
3.1 Erittäin vaarallinen huuhausaine	13
3.2 Muuntohuume	14
3.3 Lääkkeet	15
3.4 Käytön toteaminen	17
4 ESITUTKINTA JA LASTENSUOJELU	19
4.1 Esitutkinta	19
4.2 Esitutkintapöytäkirja	22
4.3 Lastensuojelu.....	24
5 KIINNIOTTO JA KUULUSTELU.....	27
5.1 Kiinniotto-oikeus.....	27
5.2 Rikoksesta epäillyn kuuleminen	28
6 ALLE 18-VUOTIAAN SEURAAMUKSET	32
6.1 Puhuttelu.....	32
6.2 Nuorisorangaistus	34
7 TÄYSI-IKÄISEN SEURAAMUKSET	37
7.1 Sakko tai vankeus.....	38
7.2 Hoitoon hakeutuminen	39
8 JOHTOPÄÄTÖKSET	41
9 POHDINTA	45
LÄHTEET	47
LIITTEET	53

1 JOHDANTO

Opinnäytetyön toimeksiantajana toimii Oulun poliisilaitos. Olimme molemmat työharjoittelussa Oulun pääpoliisiasemalla ja löysimme opinnäytetyöllemme aiheen keskustelemalla erään tutkintaryhmän tutkinnanjohtajan kanssa. 1.1.2013 Haukipudas, Kiiminki, Yli-li ja Oulunsalo liittyivät Oulun kuntaan ja näiden kuntaliitos muodosti niin sanotun Uuden Oulun. Saimme Oulun poliisiasemalta tilastotietoja huumausaineisiin liittyvistä rikoksista, jotka ovat ilmenneet Uuden Oulun alueella. Saamiemme tilastotietojen mukaan huumausaineen käyttörikokset ovat kaksinkertaistuneet vuodesta 2008 vuoteen 2013. Huumausainerikokset eivät ole kuitenkaan kasvaneet yhtä huomattavasti. (Korhonen 16.5.2014, sähköpostiviesti.)

Opinnäytetyön aiheena on alaikäisten huumausainerikollisuus Oulussa – rikoksesta rangaistukseen. Käsittelemme työssämme huumausaineita, sitä kuinka niiden käytön voi todeta, esitutkintaa ja sosiaalityötä sekä täysi-ikäisen ja alaikäisen rangaistuksia. Emme keskity siihen, mitä huumausaineita nuoret käyttävät, vaan siihen, mitä nuorelle tapahtuu tämän jäätyä kiinni huumausaineen käyttörikoksesta tai huumausainerikoksesta. Lisäksi sivuamme myös, miten asian eteneminen eroaa verrattuna samassa tilanteessa olevan täysi-ikäisen tutkinnan kanssa.

Tutkimusmenetelmänä käytimme kvalitatiivista eli laadullista tutkimusta. Haastattelumuotona käytettiin teemahaastattelua ja haastateltavina toimivat Oulun poliisiaseman nuorisorikosryhmän tutkinnanjohtaja ja tutkija sekä poliisiasemalla työskentelevä lastensuojelun vastaava ohjaaja. Haastatteluilla haluttiin saada tietoa siitä, kuinka Oulun poliisiasemalla toimitaan kyseisten rikosten kohdalla ja mikä haastateltaviemme käsitys oululaisten nuorten huumausainetilanteesta on. Edellä mainituilla henkilöillä oli erilaiset työtaustat, jolloin saimme työhömmme eri näkökulmia. Haastattelut toteutettiin kevään ja kesän 2014 aikana. Haastattelukysymykset löytyvät opinnäytetyön liitteistä (Liitteet 1-3). Raportoimme haastattelujen tuloksia teoriaperustan yhteydessä.

Aihe on ajankohtainen. Huumausaineista on uutisoitu paljon ja ne tuntuvat olevan yhä nuorempien ongelma. Ilta-Sanomissa kesäkuussa olleen uutisen mukaan huumekauppa Helsingissä on muuttumassa aggressiivisemmäksi. Huumekauppiaat kaupittelevat erityisesti amfetamiinia ja kannabista ja huumeita kaupataan julkisilla paikoilla. Rikosylikomisario Juha

Laaksosen mukaan huumekauppiat ovat pysäyttelleet jopa alle 16-vuotiaita. (Ilta-Sanomat 2014, hakupäivä 12.6.2014.)

Joihinkin huumausaineisiin myös suhtaudutaan kevyesti, esimerkiksi kannabikseen, jonka laillistamista osa ihmisistä ajaa. Etenkin muuntohuumeet ovat yleistyneet ja jopa vieneet muiden huumausaineiden sijaa markkinoilta. Nuoret ovat alkaneet välittää huumausaineita huomattavasti enemmän. Helsingin huumeepoliisin rikoskomisarion Jari Pynnösen mukaan markkinoille on tullut uusi, poliisille tuntematon sukupolvi, joka välittää huumausaineita (Anttila 2014, hakupäivä 20.2.2014).

Keskeisimpiä lähteitä opinnäytetyössä olivat lainsäädäntö, kirjallisuus ja internetistä löytyneet lähteet. Yksi keskeisimmistä internetilähteistä oli Valtakunnansyyttäjänviraston sivuilta löytyvä yleinen ohje syyttäjiille koskien huumausaineen käyttörikoksista tulevien seuraamusten määräämistä. Eniten hyödynsimme työssämme seuraavia lakeja: Huumausainelaki 30.5.2008/373, Esitutkintalaki 22.7.2011/805, Rikoslaki 19.12.1889/39, Pakkokeinolaki 22.7.2011/806 ja Laki nuorisorangaistuksesta 21.12.2004/1196.

Nuorella ja alaikäisellä tarkoitamme työssämme alle 18-vuotiasta henkilöä. Käytämme myös termiä vajaavaltainen ja tällä tarkoitamme alle 18-vuotiasta henkilöä - tai henkilöä, joka on jostain syystä julistettu vajaavaltaiseksi, vaikka hän olisi jo täyttänyt 18 vuotta (Laki holhustoimesta 1.4.1999/442 1:2 §). Huumausaineita käsittelevissä luvuissa mainitaan psykotrooppiset aineet ja näillä tarkoitetaan psyykkisiin toimintoihin vaikuttavia aineita, esimerkiksi lääkkeitä (Kustannus Oy Duodecim 2014, hakupäivä 20.2.2014).

2 HUUMAUSAINERIKOKSET JA NIIHIN LIITTYVÄT TUTKIMUKSET

Huumausainerikokset voidaan jakaa eri rikostyyppeihin: huumausainerikokseen, törkeään huumausainerikokseen, huumausaineen käyttörikokseen ja huumausainerikoksen edistämiseen. Oulussa edellä mainittujen rikosten yhteismäärä on lähes kaksinkertaistunut vuodesta 2008 vuoteen 2013. Vuonna 2008 rikosten määrä yhteensä oli 616 ja vuonna 2013 määrä oli jo 1013. Huumausainerikoksia vuonna 2008 oli 235 ja vuonna 2013 340 kappaletta. (Korhonen 16.5.2014, sähköpostiviesti.)

Rikoslain 50:1 §:ssä huumausainerikos määritellään seuraavasti:

Joka laittomasti

- 1) valmistaa tai yrittää valmistaa huumausainetta taikka viljelee tai yrittää viljellä kokapensasta, kat-kasvia (*Catha edulis*) tai Psilositybe-sieniä,
 - 2) viljelee tai yrittää viljellä oopiumiunikkoa, hampua tai meskaliinia sisältäviä kaktuskasveja käytettäväksi huumausaineena tai sen raaka-aineena taikka käytettäväksi huumausaineen valmistuksessa tai tuotannossa,
 - 3) tuo tai yrittää tuoda maahan taikka vie tai yrittää viedä maasta taikka kuljettaa tai kuljetuttaa tai yrittää kuljettaa tai kuljetuttaa huumausainetta,
 - 4) myy, välittää, toiselle luovuttaa tai muulla tavoin levittää tai yrittää levittää huumausainetta, tai
 - 5) pitää hallussaan tai yrittää hankkia huumausainetta,
- on tuomittava *huumausainerikoksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. (Rikoslaki 50:1 §.)

Kyseessä on törkeä huumausainerikos, jos rikoksessa tavoitellaan huomattavaa taloudellista hyötyä, rikoksen kohteena on suuri määrä huumausainetta tai kyseessä on erittäin vaarallinen huumausaine ja rikoksentekijä toimii sellaisen rikoksen laajamittaiseen tekemiseen erityisesti järjestäytyneen ryhmän jäsenenä. Törkeässä huumausainerikoksessa aiheutetaan lisäksi vakavaa hengen tai terveyden vaaraa usealle ihmiselle tai huumausainetta levitetään alaikäiselle tai muuten häikäilemättömällä tavalla. (Rikoslaki 50:2 §.)

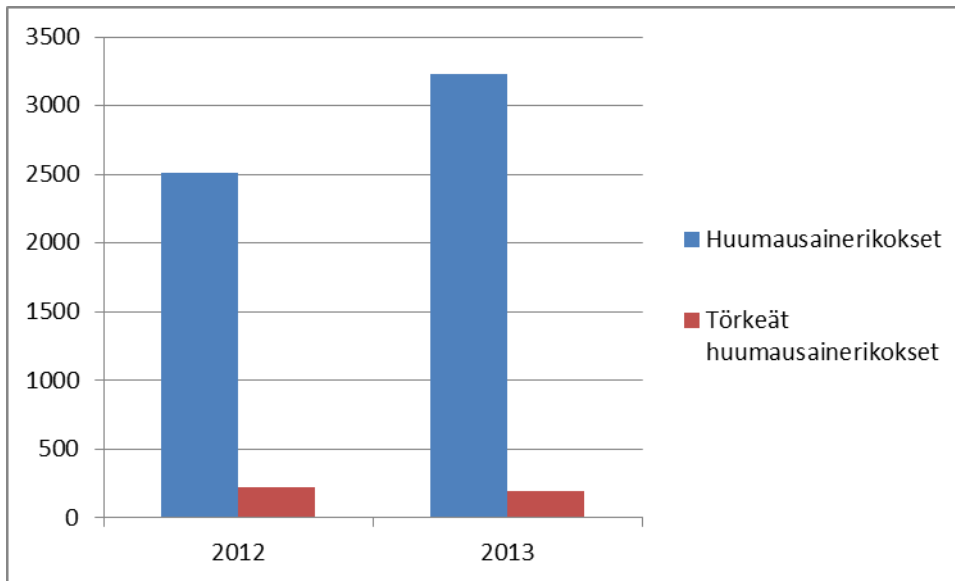
Huumausaineen käyttörikoksen tunnusmerkistö täyttyy, kun henkilö käyttää huumausainetta laittomasti tai hän omaa käyttöä varten pitää hallussaan tai yrittää hankkia vähäisen määrän huumausainetta. (Rikoslaki 50:2a §.) Huumausainerikoksen edistäminen on laissa kiellettyä

toimintaa. Tällaiseksi toiminnaksi katsotaan tarkoituksella erilaisten välineiden valmistaminen, joiden avulla huumausaineita voidaan valmistaa, viljellä, maahantuoda tai maasta viedä. Huumausainerikoksen edistämistä on myös, jos rahoittaa tai lainaa rahaa tietäen, että rahat käytetään huumausainerikoksen tekemiseen. (Rikoslaki 50:4 §.)

Törkeäksi huumausainerikoksen edistämiseksi rikos muuttuu, kun teko on kokonaisuutena arvioiden törkeä, tähän syyllistynyt henkilö toimii erityisesti järjestäytyneen rikosryhmän jäsenenä ja

- 1) rikoksen kohteena oleva väline, tarvike tai aine on tarkoitettu erittäin vaarallisen huumausaineen tai suuren huumausainemäärän valmistukseen, viljelyyn, maahantuontiin tai maastavientiin taikka
- 2) huumausainerikoksen edistämällä tai edistettävällä rikoksella tavoitellaan huomattavaa taloudellista hyötyä ja huumausainerikoksen edistäminen on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä. (Rikoslaki 50:4a §.)

Euroopan unionin aikuisväestöstä arviolta yli 80 miljoonaa eli lähes neljäsosa aikuisista on käyttänyt jossakin elämänsä vaiheessa jotakin laitonta huumausainetta. Heistä useimmat, 73,6 miljoonaa, ovat käyttäneet kannabista. (Euroopan huumausaineiden ja niiden väärinkäytön seurantakeskus 2014, hakupäivä 3.6.2014.)

KUVIO 1. Tullin tietoon tulleet huumauserikokset ja törkeät huumauserikokset (Tulli 2014, hakupäivä 13.5.2014)

Vuonna 2013 Tullin tietoon tuli yhteensä 3 232 huumauserikosta, joista törkeitä huumauserikoksia oli 195. Vastaavat luvut vuonna 2012 olivat 2 509 ja 222. Suomeen huumauserikokset kulkeutuvat pääasiassa läntisestä Euroopasta ja Baltiasta, mutta myös Venäjältä. Suuri osa huumauserikokseista salakuljetetaan joko meriliikenteessä Helsingin satamien tai lentoliikenteessä Helsinki-Vantaan lentokentän kautta Suomeen. Lisäksi Suomea käytetään kauttakulkumaana, jolloin huumauserikoksia viedään Suomen kautta Venäjälle sekä läntisen Euroopan alueelle, erityisesti Pohjoismaihin. Huumauserikosten nousun määrä selittyy internetin käytöllä, joka toimii huumauserikosten tilauskanavana. Vuonna 2013 tuli takavarikoi huumauserikoksia yhteensä 5 068 kiloa, kun vuonna 2012 luku oli 3 374 kiloa. (Tulli 2014, hakupäivä 13.5.2014.)

Vuonna 2011 tehtiin ESPAD (European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs) – tutkimus, joka on eurooppalainen koululaistutkimus nuorten päihteiden käytöstä. ESPAD-tutkimusta on tehty vuodesta 1995 lähtien neljän vuoden välein 23 - 36 Euroopan maassa. Tutkimuskohteena ovat nuoret, jotka täyttävät tutkimusvuonna 16 vuotta. Suomessa tämä tarkoittaa peruskoulun 9.- luokkalaista. (Varjonen, Tanhua & Forsell 2013, 34.) Koululaisten huumauserikosten käytön seuraaminen on tärkeää, sillä siten saadaan tietoa nuorten ajankohtaisesta riskikäyttäytymisestä ja viitteitä mahdollisista tulevista muutoksista. Euroopassa

ESPAD- tutkimuksella on suuri merkitys ja se on tärkeä keino seurata nuorten huumausaineiden käytössä ilmeneviä muutoksia ajan mittaan. (Euroopan huumausaineiden ja niiden väärinkäytön seurantakeskus 2014, hakupäivä 3.6.2014.)

Tutkimustulosten mukaan 15 - 16- vuotiaista pojista 12 prosenttia oli joskus elämänsä aikana kokeillut kannabista. Saman ikäryhmän tytöissä vastaava luku oli 10 prosenttia. Tytöistä 10 prosenttia ja pojista 12 prosenttia ilmoitti tuntevansa jonkun, joka on itse kasvattanut kannabista. Huumeidenkäyttöä koululaisten keskuudessa kartoitetaan myös valtakunnallisessa kouluterveyskyselyssä, jossa kysely kattaa vuorovuosin puolet Suomen kunnista ja niiden peruskoulujen 8.-9. luokat sekä lukion 1.-2. luokat. (Varjonen ym. 2013, 34.)

Oulun seudun ammattikorkeakoulussa Mari Ruttonen ja Auri Ylimartimo ovat tehneet vuonna 2010 opinnäytetyön oululaisten toisen asteen opiskelijoiden huumausainekokemuksista. Työssä tutkittiin kuinka moni oululainen toisen asteen opiskelija oli kokeillut huumausainetta, mitä huumausaineita vastaajat ovat käyttäneet tai kokeilleet, mistä sitä on saatu ja onko huumausaineita kokeiltu uudestaan. (Ruttonen & Ylimartimo 2010, 3.) Tutkimuksen tuloksista selvisi, että 16 - 19 -vuotiaista 19 prosenttia oli kokeillut huumausaineita joskus (Ruttonen ym. 2010, 60). Kolme yleisimmin kokeiltua huumausainetta oli marihuana, hasis ja huumaavat sienet. Marihuanaa oli kokeillut 80 prosenttia, hasista 38 prosenttia ja huumaavia sieniä 12 prosenttia kaikista kokeilleista. (Ruttonen ym. 2010, 61.) Yhtenä tavoitteena tutkimuksessa oli ollut selvittää kuinka hyvin tutkimukseen osallistuneet opiskelijat tietävät huumausaineisiin liittyvistä rangaistuksista. Yleisesti tieto oli hyvä ja naisten tietämys rangaistuksista oli miehiä parempi. Naiset olivat vastanneet helpommin suoraan "en tiedä", kun miehet valitsivat lievemmän rangaistuksen. Heikoiten tiedettiin mitä seuraa, kun jää ensimmäisen kerran kiinni huumausaineiden kokeilusta. (Ruttonen ym. 2010, 76.) Kaikista vastaajista 64 prosenttia tiesi, että jo yhdestä huumausaineen käyttökerrasta voi saada rangaistuksen ja 17 prosenttia oli sitä mieltä, että siitä ei voi saada rangaistusta. Loput vastaajista eivät tieneet vastausta. Miehistä 24 prosentti vastasi, että rangaistusta ei tule ja naisilla vastaava määrä oli 12 prosenttia. (Ruttonen ym. 2010, 69.)

3 HUUMAUSAINHEET JA KÄYTÖN TOTEAMINEN

Huumausaineita kokeilevat tavalliset nuoret, jotka tutustuvat aineisiin yleensä kavereidensa kautta ja käyttävät niitä ensi kertaa tutussa seurassa. Nuorten asenteet huumausaineita kohtaan ovat muuttuneet myönteisemmiksi, etenkin kannabiksen osalta. Nuorten huumeidenkäytöstä suurin osa jää kokeiluvaiheeseen, mutta osalle huumausaineisiin kehittyy riippuvuus. (Irti Huumeista ry 2014e, hakupäivä 9.6.2014.) Huumeiden kokeilu ei automaattisesti johda riippuvuuteen, mutta sen käytössä on huomattavissa kaavamaisuutta, jossa kokeilun kautta siirrytään satunnaiskäyttöön ja lopulta riippuvuuteen. Ei ole yksiselitteistä määritelmää, missä vaiheessa huumausaineiden satunnaiskäyttö muuttuu ongelmakäytöksi. (Irti Huumeista ry 2014g, hakupäivä 9.6.2014.) Haastattelemamme tutkija arveli, että seitsemän kymmenestä ensikertaa huumausainetta käyttävästä nuoresta jatkaa huumausaineiden käyttöä ja kolme muuta ovat ajautuneet väärään seuraan, eikä käyttö jatku (Tutkija 2.7.2014, haastattelu). Tutkinnanjohtaja vahvistaa, että heidän asiakkainaan on nuoria, jotka saattavat asioida poliisin kanssa yksittäisiä kertoja, mutta osalla rikolliskierre jatkuu aikuisikään saakka (Tutkinnanjohtaja 2.7.2014). Lastensuojelun vastaava ohjaaja taas totesi, ettei muista kolmen vuoden ajalta yhtäkään nuorta, joka olisi puhuttelun jälkeen joutunut käräjille (Lastensuojelun vastaava ohjaaja 2.7.2014).

Valtakunnan syyttäjänvirasto on laatinut taulukon, jossa on määritelty määrät, jolloin voidaan katsoa huumausaineiden olevan omaan käyttöön. Taulukko on raportin liitteenä 4. Tutkinnanjohtajan mielestä edellä mainitut määrät, tuntuvat ”aika hurjalta”. Listalta löytyy myös kovista aineista määrät, joiden mukaan aine on tarkoitettu omaan käyttöön. Hänen mukaansa alaikäisen ollessa kyseessä, jo pelkästään alkoholin käyttö on pahasta. ”—alkoholikin alaikäisellä on semmonen et ei puhuta aikuisen ihmisen maksasta, vaan puhutaan kehittymättömästä maksasta”. Lisäksi haastateltavaa huolestutti huumausaineiden lainvastaisuutta enemmän se, mitä kaikkea nuoret ”vetävät itseensä”. Hän mainitsi heillä olleen tapauksia, joissa nuori on ottanut toiselle kuuluvia lääkkeitä, joiden vaikutuksista nuorella ei ole tietoa ja on sen seurauksena joutunut tehohoitoon. (Tutkinnanjohtaja 2.7.2014, haastattelu.)

3.1 Huumausaineet

Huumausaineita ovat aineet, jotka ovat huumaantumistarkoituksessa käytettäviä ja joista on tehty ilmoitus valvontaan ottamista varten sekä terveydelle vaarallisia ja farmakologisilta ominaisuuksiltaan olevia lääkeaineita, jotka ovat rinnastettavissa huumausaineeksi (Huumausainelaki 1:3 §). Suomessa aineiden vaarallisuuden ja huumaavat ominaisuudet arvioi Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskus yhdessä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen ja Poliisin kanssa (Huumausainelaki 1:3 a §). Huumausaineen valmistus, tuotanto, vienti Suomen alueelta, tuonti Suomen alueelle, kuljetus, kauttakuljetus, kauppa, jakelu, käsittely ja hallussapito on kielletty (Huumausainelaki 1:5 §).

Huumausaineella tarkoitetaan vuonna 1961 tehdyn huumausaineyleissopimuksen neljään listaan kuuluvia valmisteita ja aineita sekä vuoden 1971 yleissopimuksen listoihin kuuluvia psykotrooppisia aineita. Lisäksi huumausaineella tarkoitetaan niitä aineita, joiden valvontaan ottamisesta päätetään uusia psykoaktiivisia aineita koskevasta tietojenvaihdosta, riskienarvioinnista ja valvonnasta tehdyn neuvoston päätöksen 2005/387/YOS mukaisesti. Huumausaineisiin luetaan myös kaktuskasvit sekä Psilosybe-sienet, jotka sisältävät kat-kasvia ja meskaliinia. (Huumausainelaki 1:3 §.) Meskaliini on peyote-kaktuksen ainesosa, jota kasvaa Etelä- ja Väli-Amerikassa ja sen kemiallinen rakenne muistuttaa amfetamiinia (Irti Huumeista ry 2014a, hakupäivä 28.5.2014).

Vuonna 2010 hallitus antoi esityksen huumausainelain muuttamisesta siten, että uusia huumaavia aineita, jotka ovat terveydelle vaarallisia ja joita ei ole kansainvälisesti kielletty, voitaisiin määrittellä huumausaineiksi. Lain muutos tuli voimaan 1.6.2011, ja tästä lähtien metyleenidioksiropyrovaleronia pidetään laissa tarkoitettuna huumausaineena. (HE 303/2010 vp, 13.) Huumausaineen tunnusmerkistön olemme käsitelleet aiemmin tämän luvun alussa.

3.1 Erittäin vaarallinen huumausaine

Rikoslain 50:5 §:n mukaan erittäin vaarallinen huumausaine on aine, jonka virheellisestä annostelusta voi joutua hengenvaaraan, siitä voi saada voimakkaat vieroitusoireet tai lyhytaikaisestakin käytöstä voi saada vakavan terveydellisen vaurion. Näihin aineisiin luetaan

muun muassa heroini, amfetamiini, ekstaasi, kokaiini, opiaatit, LSD ja harvemmin käytetty gamma (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2014, hakupäivä 19.2.2014).

Haastatellulla tutkinnanjohtajalla tulee erittäin vaarallisesta huumausaineesta mieleen heroini, jota ei Oulussa juurikaan ole. Hänen mukaansa on huolestuttavaa, määritelläänkö erittäin vaarallinen huumausaine aineella itsellään vai sen vaikutuksilla? Hän mainitsee esimerkkinä uudet muuntohuumeet, joissa vaikutukset voivat olla niin voimakkaita ja arvaamattomia, että juuri ne tekevät aineesta vaarallisen. (Tutkinnanjohtaja 2.7.2014, haastattelu.)

Elokuussa 2012, Aalto-yliopisto ja Helsingin yliopisto tekivät yhteistyössä tutkimuksen, jossa tutkittiin Suomen kaupunkien jätevesien huumausainepitoisuuksia. Tutkittavia kaupunkeja oli yhteensä yhdeksän. Tutkimuksen mukaan Oulussa käytetään amfetamiinia, kannabista ja metamfetamiinia. Ekstaasia ja kokaiinia käytetään Oulussa vähemmän kuin esimerkiksi pääkaupunkiseudulla. Tutkimuksessa selvisi myös, että ekstaasia ja kokaiinia käytetään enemmän viikonloppuisin ja amfetamiinia, kannabista ja metamfetamiinia tasaisesti joka päivä. (Kaleva 2013, hakupäivä 20.2.2014.)

3.2 Muuntohuume

Muuntohuume on aine, jolla on päihdyttävä vaikutus ja jonka kemiallista rakennetta on muokattu siten, ettei laki luokittele sitä huumausaineeksi. Muuntohuumeiden käyttövaikutukset ovat samankaltaisia kuin ekstaasissa ja amfetamiinissa. Niiden käyttöön liittyy riskejä, sillä kukaan ei tiedä mitä aineet todella sisältävät ja mitkä niiden vaikutukset ovat. Yliannostuksen riski on korkea, sillä niiden vaikutusaika on lyhyt ja siksi ainetta on otettava useammin. Suomessa huumausaineiksi luokiteltuja muuntohuumeita ovat esimerkiksi MDPV, mCPP sekä WH-018, JWH-073 ja JWH-018, jotka tunnetaan myös nimellä ”jehova”. (Irtihuumeista ry 2014d, hakupäivä 18.1.2014.)

Oulussa yleisimpiä aineita kannabiksen rinnalla ovat uudet muuntohuumeet. Tällä hetkellä tämänhetkisessä asiakaskunnassa ei ole alaikäisiä, jotka olisivat käyttäneet suonensisäisesti esimerkiksi amfetamiinia. (Tutkinnanjohtaja 2.7.2014, haastattelu.)

Muuntohuumeet ovat lisääntyneet ja se on huomattavissa Tullin takavarikkotilastoissa. Muuntohuumeet ovat vuosi vuodelta kasvava ongelma ja niitä on paljon. Uusia muuntohuumeita tulee jatkuvasti markkinoille ja samaan aikaan vanhoja poistuu. Muuntohuumeiden tilanne on lainsäädännöllisesti hankala ja Tullin sekä muiden viranomaisten toimintaa hankaloittava, sillä eri aineita ei niiden huumausaineiden kaltaisesta vaikutuksesta huolimatta ole siltikään luokiteltu huumausaineiksi, osaa ei edes lääkkeiksi. (Tulli 2014, hakupäivä 13.5.2014.) Tutkijan mielestä Oulussa ei muuntohuumeita hirveitä määriä ole, mutta ne ovat selkeästi yleistyneet nuorten keskuudessa (Tutkija 2.7.2014, haastattelu). Tutkinnanjohtaja vahvistaa, että muuntohuumeet ja yleensäkin aineet, jotka vaikuttavat päihdyttävästi ja joita ei ole välttämättä vielä luokiteltu huumausaineiksi, ovat yleistyneet. Hän mainitsee muuntohuumeiden laajan kirjon ja esimerkkinä ”jehovan”, josta on monta eri yhdistelmää. Hän epäilee, että muuntohuumeissa on maantieteellisiä eroja ja Helsingin poliisilaitokselle uusia aineita tulee varmasti viikoittain. Tutkinnanjohtajan mukaan on hyvä, että niiden rantautuminen pohjoisemmaksi voi kestää. (Tutkinnanjohtaja 2.7.2014, haastattelu.)

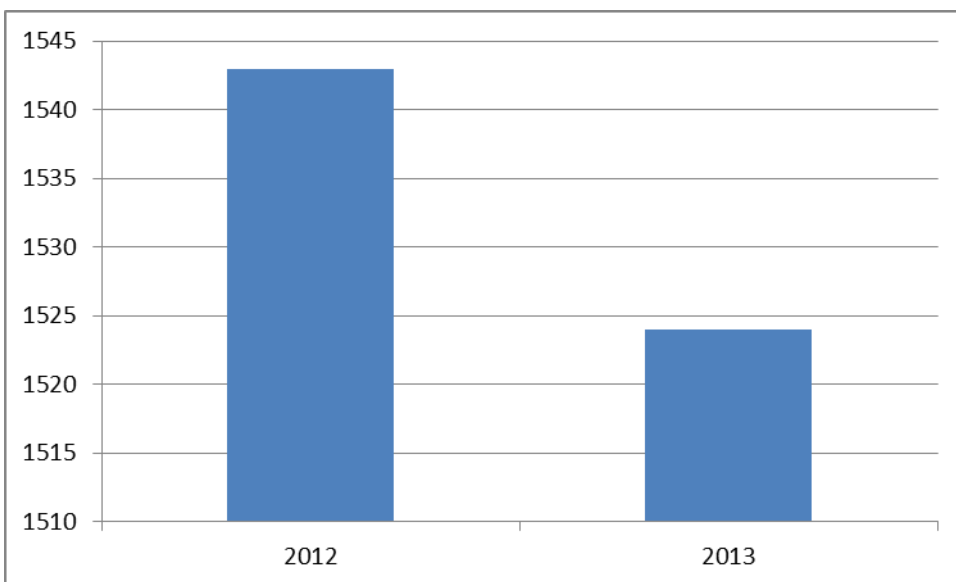
Kun tulee epäily muuntohuumeesta, lähetetään aine laboratorioon ja nuorta saatetaan kuulla epäiltynä huumausaineen käyttörikoksesta. Esimerkkinä tutkinnanjohtaja mainitsee tapauksen, jossa nuori oli nautittuaan ainetta menettänyt muistinsa useaksi tunniksi. Tässä tapauksessa poliisit eivät olleet saaneet kyseistä ainetta haltuunsa, eivätkä voineet näin ollen lähettää sitä laboratorioon tutkittavaksi. ”Mut tää nuori kerto meille mistä on kyse ja sitte ihan googlettamalla ku nettihän se on mistä mekin tietoutta näistä uusista haetaan paljoki. Niin sieltä selaamalla huomattiin, että sitä ainetta ei luokitella huumausaineeksi tällä hetkellä”. Tapauksesta tehtiin ”Ei rikosta”- päätös. Tällaisissa tapauksissa kuitenkin aina ilmoitetaan alaikäisen nuoren vanhemmalle, että nuori on käyttänyt jotain ainetta. Lisäksi lastensuojelulle lähtee tieto tapauksesta, vaikka rikosta ei olisi tapahtunut. (Tutkinnanjohtaja 2.7.2014, haastattelu.)

3.3 Lääkkeet

Lääkkeiden väärinkäytöllä tarkoitetaan tietoista lääkkeen väärinkäyttämistä, jonka tarkoituksena on saada aikaan päihtymys tai päihtymystilan muuttaminen. Päihderiippuvaisen henkilön lääkkeiden väärinkäytön tarkoituksena on usein vieroitusoireiden välttäminen tai pyrkiminen niin sanottuun normaaliin olotilaan. Lääkkeitä käytetään alkoholin ja tupakan jälkeen yleisimpänä päihteenä. Yleisimmin väärinkäytettyjä lääkkeitä ovat keskushermostoon vaikuttavat

opiaattijohdannaiset kipulääkkeet, kodeiinia tai efedriiniä sisältävät yskänlääkkeet sekä amfetamiinin kaltaiset laihdutuslääkkeet. Erityisesti huumausaineriippuvaisten suosiossa ovat rauhoittavat lääkkeet ja unilääkkeet eli muun muassa Subutex. Lääkkeiden väärinkäyttöön voi liittyä voimakasta fyysistä ja psyykkistä riippuvuutta ja niiden vieroitusoireet voivat olla hyvin vakavia ja pitkäkestoisia. (Irti Huumeista ry 2014b, hakupäivä 4.6.2014.)

Lääke on aine tai valmiste, jonka tarkoitus on ulkoisesti tai sisäisesti parantaa, ehkäistä tai lievittää sairautta tai sen oireita eläimessä tai ihmisessä (Läkelaki 10.4.1987/395 1:3 §). Lääkevalmiste on lääke, joka on maahantuotu tai valmistettu lääkelain mukaisesti ja on tarkoitettu lääkkeenä käytettäväksi. Lääke on myös aine, jota myydään tai luovutetaan kulutukseen valmistajan alkuperäispakkauksessa. Lääkemuodoltaan tai lääkeainepitoisuudeltaan toisistaan eroavat lääkevalmisteet katsotaan eri valmisteeksi, vaikka lääkeaineet olisivat samat. (Läkelaki 1:4 §.) Lääkeaine on elimistöön vaikuttava aine, joka on kemiallisesti tai muuten tieteellisin menetelmin määritelty ja jota käytetään lääkkeenä sellaisenaan tai lääkeaineen valmistuksessa (Läkelaki 1:5 §).

KUVIO 2. Tullin tietoon tulleet lääkerikokset (Tulli 2014, hakupäivä 13.5.2014)

Lääkerikosten määrä on jatkuvassa kasvussa ja vuonna 2013 Tullin tietoon tuli lääkerikoksia yhteensä 1 524. Kyseinen luku vuonna 2012 oli 1 543. Erilaisia lääketabletteja tai lääkeampulleja vuonna 2013 Tulli takavarikoi 223 000 kappaletta ja vuonna 2012 242 000 kappaletta. Aikaisemmin Tulliin jääneistä lääkkeistä suuri osa oli niin sanottuja potenssivalmisteita, mutta

nykyään maahan tuodaan laittomasti yhä enemmän myös muita lääkkeitä. (Tulli 2014, hakupäivä 13.5.2014.) Vuonna 2012 huumelääkkeitä takavarikoitiin 29 482 tablettia tai ampullia, joista Subutexin osuus oli lähes kolmannes (Tulli 2013, hakupäivä 18.1.2014). Tutkijan mukaan 13 – 16-vuotiaiden keskuudessa pillerien väärinkäyttö on lisääntynyt (Tutkija 2.7.2014, haastattelu).

3.4 Käytön toteaminen

Huumeriippuvaisen henkilön tai huumeriippuvuuden tunnistaminen ei ole helppoa, sillä täsmällisiä tai tyypillisiä oireita tai tunnuskuvia ei ole olemassa (Seppä, Aalto, Alho & Kianmaa 2012, 51). Käsitys huumeita käyttävästä ihmisestä on muuttunut. Nykyään henkilö voi käyttää huumausaineita ilman, että käyttöä välttämättä voidaan havaita tai tunnistaa, etenkin, jos kyse on kokeilusta tai satunnaiskäytöstä. (Irti Huumeista ry 2014f, hakupäivä 3.4.2014.)

Yleensä ensimmäisiä huumausaineiden käyttöön viittaavia merkkejä on nähtävissä arvoissa, asenteissa ja käytöksessä. Aikaisemmin tärkeinä pidetyt asiat eivät olekaan enää mielenkiintoisia ja käyttäjä pyrkii salaamaan huumausaineiden käyttönsä. Muutoksia käyttäytymisessä voivat olla esimerkiksi ylienergisyyt, unettomuus, poissaolot koulusta tai töistä, elämänarvojen sekä elintapojen raju muutos tai asioiden unohtelu. Ulkoisessa olemuksessa voi tapahtua muutoksia, kun huumeiden käyttö on jatkunut jo jonkin aikaa. Tällaisia merkkejä ovat esimerkiksi imelä, makea savuntuoksu hiuksissa ja vaatteissa, humalainen olemus ilman alkoholin hajua, pupillien koon muutokset sekä voimakas laihtuminen. Lisäksi huumausaineiden käytön voi huomata lisääntyneestä rahan tarpeesta ja huumeiden ja niiden käyttöön liittyvien välineiden löytymisestä. (Irti Huumeista ry 2014c, hakupäivä 20.1.2014.)

Jotta huumeongelman voi tunnistaa, vaatii se oikeanlaista asennoitumista ja taitoa. Asiaan puututtaessa on otettava huomioon, että samalla kertaa voi olla kyse myös jostain muusta sairaudesta, sosiaalisesta ongelmasta tai psyykkisestä häiriöstä. (Seppä ym. 2012, 51.) Kun kyse on vakavan sairauden hoidosta tai myrkytyksen erotusdiagnoosista tai hoidosta, huumeiden saa tehdä ilman henkilön lupaa. Poliisin pyytäessä näytteitä epäillessään liikennejuopumusta, tulee ne antaa. (Seppä ym. 2012, 53.) Yksittäinen huume testi koostuu seulonnasta. Seulonnan ollessa positiivinen, tehdään sen jälkeen varmistusanalyysi, joko erilaisin laboratoriolaittein tai pikatesteillä. Pikatestillä analyysi voidaan tehdä näytteenottoaikalla, jolloin tulos on luettavissa muutaman minuutin kuluessa. (Seppä ym. 2012, 55.)

Tutkinnanjohtaja vahvistaa, että huumeiden pikatesterit ovat suuntaa antavia, eivätkä missään nimessä täysin varmoja. Hänen mukaansa haasteellisuutta lisäävät myös uudet muuntohuumeet, joiden mukana pikatesterit eivät pysy. Pikatesterien reagoimissa positiivisesti esimerkiksi kannabikseen tai amfetamiiniin, on tutkijoiden helppo lähteä epäiltyä kuulemaan, kun rikoksesta löytyy näyttöä. (Tutkinnanjohtaja 2.7.2014, haastattelu.)

Veri- ja sylkinäytteistä voidaan arvioida elimistössä olevan huumausaineen määrää. Verestä saadulla tuloksella voidaan arvioida vaikutuksenalaisuutta ja hiuksista voidaan määrittää pitkäaikainen huumeiden käyttö. Huumaavat aineet kulkeutuvat hiustupen pohjalla kasvaviin soluihin. Lisäksi huumeet kulkeutuvat hiuksiin tali- ja hikirauhasten mukana sekä jonkin verran ulkoisesti. Hius kasvaa kuukaudessa keskimäärin 1,0–1,2 cm. Huumeiden kertyessä hiuksiin päänahan kautta, kertoo päänahan puolella oleva ensimmäinen senttimetri huumeiden käytöstä viimeisen kuukauden ajalta. Tumma hiustyyppeä sitoo huumausaineita vaaleaa hiustyyppeä paremmin. (Seppä ym. 2012, 59.)

4 ESITUTKINTA JA LASTENSUOJELU

Sosiaalityöntekijä tulee mukaan alaikäisen esitutkintaan, viimeistään kuulusteluissa. (Esitutkintalaki 7:16 §). Oulun poliisiasemalla kuulusteluissa sosiaalitoimen edustajana on haastattelemamme lastensuojelun vastaava ohjaaja. Tekemistämme haastatteluista selvisi, että lastensuojelun vastaava ohjaaja sekä tutkinnanjohtaja tekevät paljon yhteistyötä. Tutkinnanjohtajan mukaan he tekevät yhteistyötä päivittäin, joskus jopa useita kertoja päivän aikana. Hän pitikin Oulun poliisiaseman asemaa onnellisena, koska heillä on samassa rakennuksessa fyysisesti läsnä oleva henkilö lastensuojelusta. Lastensuojelun vastaavan ohjaajan lisäksi tutkinnanjohtaja on toisinaan yhteydessä myös asiakkaan omaan sosiaalityöntekijään, mikäli alaikäisellä on lastensuojeluasiakkuus. Esimerkkitalanteena hän mainitsi tilanteet, joissa hän havaitsee, että ”nuorella menee liian lujaa”. (Tutkinnanjohtaja 2.7.2014, haastattelu.)

Esitutkinnassa alle 18-vuotiasta on kohdeltava hänen kehitystasonsa ja ikänsä edellyttämällä tavalla. Tutkintatoimenpiteistä ei saa koitua nuorelle tarpeetonta haittaa työpaikalla, koulussa tai muussa hänelle tärkeässä ympäristössä. Alle 18-vuotiaisiin kohdistuvissa esitutkinnoissa määrätään laissa seuraavasti: ”Alle 18-vuotiaisiin kohdistuvat tutkintatoimenpiteet on mahdollisuuksien mukaan annettava tähän tehtävään erityisesti perehtyneille tutkijoille.” (Esitutkintalaki 4:7 §.)

Esitutkintalakia ollaan uudistamassa. Lakiin on tarkoitus lisätä direktiivin edellyttämät säännökset, jotka koskevat esitutkintaviranomaisen velvollisuutta ilmoittaa epäillylle hänen oikeuksistaan. Oikeudet tulisi ilmoittaa kirjallisesti vapautensa menettäneelle epäillylle. Muulle kuin vapautensa menettäneelle rikoksesta epäillylle voitaisiin oikeuksista ilmoittaa suullisesti tai kirjallisesti. (HE 71/2014 vp, 1.) Eduskunta on hyväksynyt ehdotetut lakiesitykset 24.9.2014 (Eduskunta 2014, hakupäivä 28.9.2014).

4.1 Esitutkinta

Esitutkinta voidaan jakaa täydelliseen esitutkintaan ja suppeaan esitutkintaan. Suppeaa esitutkintaa käytetään yksinkertaisemmissa ja selvissä asioissa, mutta vain silloin kun kyseessä

olevasta rikoksesta voi saada korkeintaan sakkorangaistuksen (Esitutkintalaki 3:14 §). Normaalisti esitutkinnassa on tutkinnanjohtaja. Suppeassa esitutkinnassa tutkinnanjohtaja ei ole välttämätön (Tolvanen & Kukkonen 2011, 2). Tarvittaessa tutkinnanjohtaja päättää, toimitetaanko esitutkinta täydellisenä vai suppeana (Esitutkintalaki 3:14 §). Esitutkintaa johtaa tutkinnanjohtaja, joka on pidättämiseen oikeutettu virkamies. Lisäksi Poliisin suorittamassa esitutkinnassa, tutkinnanjohtajana voi toimia rikosylikonstaapeli tai ylikonstaapeli asian laatuun liittyvästä tai muusta vastaavasta perustellusta syystä. (Esitutkintalaki 2:2 §.) Tutkija suorittaa kuulustelut sekä muut esitutkinta-toimenpiteet ja toteuttaa tutkinnanjohtajan antamat tutkintaa koskevat määräykset ja hoitaa muut tutkijalle lain mukaan kuuluvat toimenpiteet. Tutkija toimii tutkinnanjohtajan johdon ja valvonnan alaisena. (Esitutkintalaki 2:3 §.)

Haastateltujen mukaan alaikäisen esitutkinta huumausaineen käyttörikoksessa eroaa täysi-ikäisen esitutkinnasta siten, että alaikäisen kohdalla tutkija tekee enemmän töitä rikoksen selvittämisen eteen. Tutkija suorittaa normaalin esitutkinnan, mutta poliisilla ei ole oikeutta määrätä alaikäiselle sakkoa, vaan asia etenee syyttäjälle. Alaikäisen jäädessä ensimmäistä kerta kiinni huumausaineen käyttörikoksesta ilman muita oheisrikoksia, tekee poliisi syyttäjälle ennakoilmoituksen siitä, että nuori on ensikertalaisena epäiltynä huumausaineen käyttörikoksesta. Tutkinnanjohtaja kertoi, että heidän tutkintaryhmässään on käytäntönä pyrkiä suorittamaan esitutkinnat huumausaineen käyttörikoksissa kolmen viikon kuluessa, jonka jälkeen asia etenee syyttäjälle. Tämän jälkeen nuorelle järjestetään puhuttelutilaisuus. Puhuttelutilaisuudessa mukana ovat syyttäjä puheenjohtajana, nuori, vanhemmat sekä sosiaalitoimen edustaja. (Tutkija & Tutkinnanjohtaja 2.7.2014, haastattelu.) Puhuttelutilaisuuteen palaamme alaluvussa 6.1.

Mikäli kyseessä on asianomistajarikos, ei esitutkintaa tarvitse suorittaa, ellei asianomistaja vaadi rangaistusta. Syyttäjällä on kuitenkin mahdollisuus nostaa syyte, vaikkei asianomistaja sitä vaatisikaan, mikäli yleinen etu vaatii sitä. Tällöin esitutkinta tulee suorittaa normaalisti. (Esitutkintalaki 3:4 §.) Huumausainerikoksissa ei asianomistajaa ole lainkaan, joten kyseisissä rikoksissa tutkitaan ainoastaan rikoksesta epäiltyä (Tutkija 2.7.2014, haastattelu). Esitutkinnan aikana tulisi selvittää muun muassa millaista vahinkoa rikoksella on saatu aikaan ja kenelle siitä on ollut hyötyä tai haittaa, rikoksen olosuhteet sekä mahdollinen asianomistajan vaatimus. Epäillylle tulee aina ilmoittaa tämän olosta rikoksesta epäiltynä. (Esitutkintalaki 1:2 §.)

Esitutkinta käynnistetään, kun on syytä epäillä rikosta. Syyteharkinnan aloittamiseen vaaditaan todennäköisiä syitä epäillä rikosta. Tieto rikoksesta voi tulla käytännössä mistä tai keneltä vain, mutta yleensä se tulee suoraan asianomistajalta. Tiedon tullessa viranomaiselle, tulee rikoksesta kirjata ilmoitus. Mikäli ilmoituksesta puuttuu jotakin esitutkinnalle oleellista tietoa, voi ilmoittaja täydentää ilmoitusta esitutkinnan aikana. Tilanteissa, joissa ilmoittaja ei kykene kertomaan tapahtumista niin selkeästi, että rikos on tunnistettavissa, voidaan pyytää, että ilmoittaja tulee tekemään rikosilmoituksen henkilökohtaisesti. Ilmoittajan ei kuitenkaan tarvitse osata nimetä rikosta itse. (Jokela 2012, 177; Tolvanen & Kukkonen 2011, 51, 52.)

Esitutkinta tulee suorittaa ilman aiheettomia viivytyksiä ja jos rikoksesta epäiltynä on alaikäinen, tulee esitutkinta suorittaa kiireellisesti (Esitutkintalaki 3:11 §). Alaikäisten tapauksissa tulee esitutkintaviranomaisen ilmoittaa syyttäjälle, sosiaaliviranomaiselle ja Rikosseuraamuslaitokselle rikoksesta 14 vuorokauden kuluessa siitä, kun tutkinnanjohtaja on tehnyt päätöksen esitutkinnalle. Ilmoitusta ei tarvitse tehdä, jos rikoksen esitutkinta on lopetettu ilman, että asiaa on lähetetty syyttäjän harkittavaksi tai asiassa on käytetty rangaistusmääräys- tai rikesakkomenettelyä. (Laki nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä 26.6.2010/320 3 §.)

Esitutkintalain 3:5 §:n mukaan tulee alle 15-vuotiaan rikoksesta epäillyn rikoksen johdosta suorittaa esitutkinta myös tilanteissa, joissa:

- 1) asianomistajan pyynnöstä teolla menetetyt omaisuudet saamiseksi takaisin tai hänen vahingonkorvausoikeutensa toteuttamiseksi;
- 2) menettämisseuraamuksen edellytysten selvittämiseksi; tai
- 3) epäiltyyn kohdistettavien lastensuojelutoimenpiteiden tarpeen tai muun epäillyn etuun liittyvän selvittämistarpeen vuoksi.

Rikostapausten tutkinnassa voivat jotkut tapaukset mennä toisten edelle. Edelle menevä tapaus voi olla esimerkiksi vakavampi rikos kuin jo käsiteltävät tapaukset tai jos jokin rikos on vanhentumassa. (Esitutkintalaki 6 §, 7 §; Tolvanen & Kukkonen 2011, 57,58.) Esitutkinnan aikana tulee alle 18-vuotiasta kohdella hänen tasonsa vaatimalla tavalla ja tilanteen vaatiessa tulee alle 18-vuotiaalle määrätä edunvalvoja. (Esitutkintalaki 4:7 §.)

Esitutkinta päättyy joko esitutkinnan aikana tehtävään päättämiseen tai siihen, kun pöytäkirja lähetetään syyttäjälle syyteharkintaan. Rikoksen ollessa vähäinen, eikä siitä katsottaisi tulevan rangaistukseksi muuta kuin sakkoa, voidaan esitutkinta päättää. Esitutkinta voidaan keskeyttää, jos mitään rikosta ei selviä tai ei ole mahdollista selvittää ketä rikoksesta epäillään. (Esitutkintalaki 10:2 §, 10:9 §.)

Rikoksesta epäillyn ollessa alle 18-vuotias, tulee syyttäjän kiireellisesti ratkaista, nostaako hän rikoksesta syytteen. Syyte on nostettava ilman viivytyksiä. (Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 11.7.1997/689 1:8a §.) Syyttäjän saatua tiedon nuoren rikoksesta, tulee hänen 14 vuorokauden kuluessa pyytää Rikosseuraamuslaitosta laatimaan seuraamusselvitys, jos rikoksesta tai samalla kertaa käsiteltävistä rikoksista on odotettavissa sakkoa ankarampi rangaistus. Seuraamusselvitystä ei tarvitse kuitenkaan pyytää, mikäli nuori rikoksesta epäilty on ulkomaan kansalainen ja hänen vakinainen asuntonsa sijaitsee muualla kuin Suomessa. (Laki nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä 4 §.)

4.2 Esitutkintapöytäkirja

Ennen kuin esitutkintamateriaalit lähetetään syyttäjälle, tulee niistä laatia esitutkintapöytäkirja. Esitutkintapöytäkirja sisältää kaikki oleelliset esitutkinnassa selvinneet asiat, tärkeimpinä ovat kuulustelupöytäkirjat ja mahdolliset liitteet, esimerkiksi lausunnot huumausaineista tai lääkärinlausunto asianosaisen vammoista. Esitutkintapöytäkirja voidaan laatia suomeksi tai ruotsiksi ja siinä täytyy olla maininta millä kielellä henkilöä on kuulusteltu. (Esitutkintalaki 9:6 §; Jokela, 192, Tutkinnanjohtaja 23.9.2014, sähköposti.)

Tutkinnanjohtajan mukaan sosiaalityöntekijällä on periaatteessa oikeus saada haltuunsa koko esitutkintapöytäkirja ja näin on aikaisempina vuosina toimittukin. Nykyisin lastensuojelun vastaava ohjaaja tekee epäillyn kuulustelusta omia muistiinpanojaan. Heti tämän jälkeen, hän tekee lastensuojeluilmoituksen kuulustellun omalle sosiaalityöntekijälle. Alaikäisen ollessa ensikertalaisena asiakkaana lastensuojelussa, hän tekee lastensuojeluilmoituksen tilannearviotiimiin. Tutkinnanjohtajan päätettyä esitutkinnan, lastensuojeluun lähetetään kopio rikosilmoituksesta ja päätöksestä. Nämä menevät Oulun poliisiasemalla lastensuojelun vastaavalle ohjaajalle, joka tarkistaa kuka on rikoksesta epäillyn sosiaalityöntekijä ja hoitaa jäljennökset hänelle. (Tutkinnanjohtaja 2.7.2014, haastattelu.)

Viranomaisten asiakirjoissa noudatetaan julkisuusperiaatetta. Kaikki viranomaisten asiakirjat ovat lähtökohtaisesti julkisia, ellei toisin ole säädetty (Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 21.5.1999/621 1:1 §). Lain mukaan viranomaisen laatima pöytäkirja tulee julkiseksi, kun se on tarkastettu ja allekirjoitettu tai vastaavalla tavalla varmennettu. Poikkeuksen muodostavat tapaukset, joissa pöytäkirja on laadittu asian valmistelemiseksi tai viranomaisen sisäistä työskentelyä varten. (Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 2:6.1 §.) Julkiseksi tulon jälkeen asianosaisella on oikeus saada kopio esitutkintapöytäkirjasta ensimmäisellä tilauskerralla maksutta, mutta muista tilauksista poliisilaitos perii sisäasiainministeriön määräämät kopio- ja käsittelymaksut. Esitutkintapöytäkirjan kopio on mahdollista noutaa asiaa tutkineelta poliisiasemalta tai se voidaan lähettää postiennakolla sen tilanneelle asianosaiselle. (Poliisi 2014d, hakupäivä 31.3.2014.)

Viranomaisen on mahdollista salata pöytäkirja kokonaan tai vain osittain. Tällöin salattua tietoa ei saa luovuttaa tai näyttää sivulliselle. Salattavaa tietoa ovat muun muassa asiakirjat, jotka pitävät sisällään tietoa henkilön tuloista, esimerkiksi tiliotteen. Kaikki asiakirjat, jotka pitävät sisällään tietoja rikoksen asianosaisen yksityiselämään liittyvistä arkaluonteisista seikoista, tietoja rikoksen uhrista tai mikäli tiedon julkistaminen loukkaisi rikoksen uhria tai tämän muistoa tai läheisiä, eikä tieto ole tarpeen rikoksen selvittämistä varten, tulee asiakirjat salata. Laissa säädetään salattaviksi asiakirjoiksi myös ne, jotka pitävät sisällään tietoja rikoksesta syytetylle tehdystä oikeuspsykiatrisesta mielentilatutkimuksesta, nuoresta rikoksentekijästä laaditusta henkilötutkinnasta tai nuorisorangaistuksen toimeenpanosuunnitelmasta (Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 6:24.1 §, 23 & 26-27 k.). Salassa pidettävän asiakirjan tietoja saa luovuttaa toiselle viranomaiselle ainoastaan, mikäli laissa säädetään tietojen antamisesta tai oikeudesta toisin tai henkilö, jonka tietoja salataan, antaa tietojen luovutukseen luvan (Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 7:29 §).

Esitutkinta-asiakirjojen asianosaisjulkisuutta koskevia säännöksiä ollaan tarkistamassa siten, että niistä ilmenisivät esitutkinnan asianosaisen tiedonsaantioikeuden laajuus sekä rajoittamisen edellytykset oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin turvaamisen edellyttämällä tavalla. Hallituksen esitykseen ehdotetaan tarkistettavaksi tiedonsaantioikeuden laajuutta koskevaa säätelyä. Siinä tiedonsaantioikeuden piiriin kuuluisi esitutkinta-aineisto, joka voi, tai on voinut, vaikuttaa asian käsittelyyn. Tiedonsaantioikeus ei olisi jatkossa sidottu julkisuuslaissa olevan viranomaisen

asiakirjan määritelmään. (HE 71/2014 vp, 1.) Eduskunta on hyväksynyt ehdotetut lakiesitykset 24.9.2014 (Eduskunta 2014, hakupäivä 28.9.2014).

Asiakirjan salassapito lakkaa, kun viranomaisen päättää peruuttaa salassapidon tai salassapitoaika päättyy. Yleinen asiakirjan salassapitoaika on 25 vuotta, ellei toisin ole säädetty tai laissa määrätty. Yksityiselämän suojaamiseksi määrätyn asiakirjan salassapitoaika on 50 vuotta asiakirjaa koskevan henkilön kuolemasta ja 100 vuotta, jos päivää ei tiedetä. Asiakirjan salaamisen määräaika voidaan pidentää 30 vuodella, mikäli asiakirjan julkistaminen aiheuttaisi merkittävää haittaa henkilöille, joiden suojaamiseksi asiakirja on salattu. Edellä mainituista salatuista asiakirjoista tiliotteen salassapitoaika on 25 vuotta. Muiden, esimerkiksi asiakirjojen, jotka pitävät sisällään tietoja rikoksesta syytetylle tehdystä oikeuspsykiatrisesta mielentilatutkimuksesta, salattaisiin 50 vuodeksi siitä, kun syytetty kuolee ja ellei kuolonpäivää tiedetä, niin 100 vuotta syytetyn kuolemasta. (Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 7:31 §.)

4.3 Lastensuojelu

Sosiaalityöllä tarkoitetaan sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön suorittamaa maksutonta ohjausta, neuvontaa, sosiaalisten ongelmien selvittämistä ja tukitoimien järjestämistä. Sosiaalityön tavoitteena on ylläpitää ja edistää kansalaisten sekä yhteisöjen hyvinvointia ja sosiaalista turvallisuutta ehkäisemällä syrjäytymistä ja ratkaisemalla sosiaalisia ongelmia. Sosiaalityöntekijöiden lisäksi sosiaalityönpalveluita voi saada kunnan tai kuntayhtymien sosiaalihuollon ja perus- ja erikoissairaanhoidon avolaitospalveluiden yhteydessä sekä kouluissa koulukuraattoreilta. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2014, hakupäivä 4.6.2014.)

Ensisijainen vastuu lapsen huollosta on lapsen vanhemmilla ja muilla huoltajilla ja heidän tehtävänä on turvata lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417 1:2 §). Lastensuojelulaissa määrätään, että ”kunnan sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen ja kunnan muiden viranomaisten on yhteistyössä tuettava ja edistettävä lapsen hyvinvointia sekä ehkäistä ja poistaa lapsen elämän epäkohtia.” Sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen tulee ilmoittaa toiselle viranomaiselle, mikäli hän huomaa epäkohtia lapsen kasvuoloissa tai huomaa tällä olevan sosiaalisia ongelmia. (Lastensuojelulaki 2:7 §.) Mainitsimme huumausaineen käytön toteamisesta kertovassa luvussa, että sosiaaliset ongelmat voivat joskus

kertoa huumausaineen käytöstä. Tulee muistaa, että näin ei kuitenkaan aina ole, vaan kyseessä voi olla myös esimerkiksi masennus.

Sosiaalityöntekijänä toimivan henkilön tulee olla ylemmän korkeakoulututkinnon suorittanut henkilö, jonka opintoihin sisältyvät pääaineopinnot tai pääainetta vastaavat yliopistolliset opinnot sosiaalityössä. (Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 29.4.2005/272 3 §). Sosiaaliasiamiehenä toimivalla tulee olla sama koulutus kuin sosiaalityöntekijällä tai ylempi ammattikorkeakoulututkinto ja alan tuntemusta (Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 4 §).

Haastattelimme Oulun poliisilaitoksella työskentelevää lastensuojelun vastaavaa ohjaajaa. Koulutukseltaan hän on perushoitaja, sosiaalikasvattaja ja perheinterventiokliinikko sekä -kouluttaja. Työkokemusta hänellä on kehitysvammaisten lasten kanssa työskentelystä, lastensuojelusta, Oulun Diakonissalaitoksen Säätiöstä huostaan otettujen lasten tai huostaanottouhan alla olevien lasten projektista ja LaNusta eli lasten ja nuorten psykiatrisesta työryhmästä. Näiden lisäksi hän on ollut perustamassa vuonna 1997 Redi64:ää eli nuorten päihde- ja huumeasemaa. Perustamisen lisäksi hän on työskennellyt Redi64:ssä yli 13 vuotta. Nykyisessä työssään Oulun poliisiasemalla hän on aloittanut maaliskuussa 2011. Lastensuojelun vastaavan ohjaajan virka perustettiin, koska nuorten kuulusteluja ja oikeudenkäyntejä on nykyisin niin paljon. Aikaisemmin virkaan kuuluvat työt hoiti sosiaalipäivystys. Haastattelemamme lastensuojelun vastaavan ohjaajan mukaan hänen työnsä eroaa sosiaalityöntekijän työstä muun muassa siten, että hänellä ei ole oikeutta tehdä kiireellistä huostaanottoa, eikä hän voi myöntää toimeentulotukea tai muuta tukea. Esimerkkinä hän mainitsi työskentelyn päiväaikaisessa lastensuojelun päivystyksessä, jossa hänen työparinaan on sosiaalityöntekijä. He yhdessä miettivät tilanteita, kuinka asiassa tulisi toimia, mutta sosiaalityöntekijä tekee lopullisen päätöksen. Työssään lastensuojelun vastaava ohjaaja noudattaa lastensuojelulakia ja toteaa, että: ”Lain ja säädösten mukaan tässä edetään”. (Lastensuojelun vastaava ohjaaja 14.5.2014, haastattelu.)

Laki ei edellytä sosiaalityöntekijää tekemään tutkintapyyntöä huumausainerikoksissa tai huumausaineen käyttörikoksissa poliisille. Tämä on tutkinnanjohtajan mukaan järjetöntä, sillä sosiaalityöntekijä on velvollinen tekemään tutkintapyyntöä lapsiin kohdistuvista pahoinpitelyistä

ja seksuaalirikoksista. Hän kuitenkin arvelee, että sosiaalityöntekijöillä on kirjava käytäntö siitä, tekevätkö he ilmoitusta silloin, kun heidän asiakkaistaan tulee huumeikäyttö epäily. Laki ei siis velvoita tekemään tutkintapyyntöä poliisille, jos esimerkiksi Redi64:llä joku nuori antaa positiivisen näytteen. (Tutkinnanjohtaja 2.7.2014, haastattelu.)

Rikosseuraamuslaitoksella on oikeus saada sosiaaliviranomaiselta tiedot seuraamusselvityksen laatimista varten. Tiedoista tulee käydä ilmi nuoren elinolosuhteet, päihteiden käyttö, päihdekuntoutus, mielenterveys ja mielenterveyspalvelujen käyttö sekä muut tiedot, jotka ovat seuraamusselvityksen kannalta tarpeellisia. (Laki nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä 9 §.) Poliisien mukaan Nuorisirikosryhmän ja Tullin yhteistyö nuorten huumausaineisiin liittyvissä asioissa on vähäistä. Tutkinnanjohtaja ja tutkija toivoivat, että joissakin tapauksissa poliisilaitoksen ja sosiaalipuolen yhteistyötä voitaisiin kehittää. Etenkin tiedonkulkua viranomaisten välillä tulisi parantaa ja joidenkin nuorien muodostamia porukoita voitaisiin pyrkiä hajottamaan. Tällöin osa rikoksista saattaisi jopa jäädä tekemättä ja tämä vaikuttaisi positiivisesti esitutkintojen määrään ja siihen kuinka nopeasti esitutkinnat saadaan päätettyä. Poliisien resurssien lisääminen mahdollistaisi kaikkien tutkintapaikkojen täyttämisen. Lisäämällä tutkijoita, saataisiin esitutkinnat suoritettua nopeammin ja täten kaikki hyötyisivät tilanteesta. (Tutkija & Tutkinnanjohtaja 2.7.2014, haastattelu.)

5 KIINNIOTTO JA KUULUSTELU

Oulun poliisilaitoksella oli vuonna 2008 huumausainerikoksista kiinniotettuna 132 henkilöä ja vuonna 2013 vastaava luku oli 200 (Korhonen 16.5.2014, sähköpostiviesti). Huumausainerikoksista kiinniotettujen määrä on Oulun poliisiasemalla noussut viidessä vuodessa noin 51,5%. Huumausainerikokset sekä huumausaineen käyttörikokset tulevat Oulussa ilmi monin eri tavoin, esimerkiksi oheisrikoksina. Tällöin epäilty jää kiinni jostakin toisesta rikoksesta, esimerkiksi varkaudesta, ja poliisipartio löytää häneltä hallusta jotakin huumausainetta tai havaitsee hänen käyttäneen sitä. Tutkinnanjohtajan mukaan epäiltäessä pelkästään huumausaineen käyttörikosta, ei epäiltyä oteta kiinni vaan kuulusteluihin sovitaan ajat epäillyn kanssa. (Tutkinnanjohtaja 2.7.2014, haastattelu.)

Esitutkintaa suorittaessaan poliisi voi kuulustella asianosaisia sekä erilaisia asiantuntijoita (Poliisi 2014a, hakupäivä 10.6.2014). Rikoksesta epäillyn ollessa alle 18-vuotias, tulee sosiaaliviranomaiselle ilmoittaa ja varata tilaisuus osallistua kuulusteluun. Hänelle tulee myös viipymättä toimittaa kuulustelupöytäkirja. (Esitutkintalaki 7:16 §.) Oulun poliisiasemalla, haastattelemamme lastensuojelun vastaava ohjaaja toimii sosiaalitoimen edustajana, jonka tehtäviin kuuluu osallistua alaikäisten rikoksesta epäiltyjen kuulusteluihin. Kuulustelussa lastensuojelun vastaavan ohjaajan tärkein tehtävä on olla alaikäisen edustajana sekä lapsen tukena ja turvana. Mikäli hän kokee, että lasta kovistellaan tai kohdellaan epäoikeudenmukaisesti, hänellä on oikeus puuttua kuulusteluun ja esimerkiksi pyytää sen keskeyttämistä. Haastateltavamme mukaan poliisit ovat kuitenkin hyvin koulutettuja, eikä hän muista yhtään tilannetta, jossa olisi joutunut puuttumaan kuulustelun kulkuun. (Lastensuojelun vastaava ohjaaja 14.5.2014, haastattelu.)

5.1 Kiinniotto-oikeus

Kiinniotto on yksi pakkokeinoista ja se voidaan jakaa kahteen erilaiseen kiinniottoon, poliisimiehen kiinniotto-oikeuteen ja yleiseen kiinniotto-oikeuteen. Poliisimiehen kiinniotto-oikeutta saa käyttää poliisi, joka tapaa rikoksesta epäillyn tekemästä tai pakenemasta rikospaikalta. Poliisi voi ottaa henkilön kiinni tuomioistuimen pääkäsittelyn tai päätösharkinnan aikana, jos on riskinä, että tuomioistuimessa vangittavaksi vaadittu henkilö katoaa. (Pakkokeinolaki 2:1 §.) Jokaisella on oi-

keus suorittaa kiinniotto henkilölle, jonka saa kiinni tekemästä rikosta tai pakenemasta rikospaikalta. Rikoksen tulee kuitenkin olla sellainen, että siitä on rangaistuksena vankeutta, henkilön tietää olevan viranomaisen etsintäkuuluttama vangittavaksi tai pidätettäväksi tai rikoksen ollessa esimerkiksi näpistys, lievä pahoinpitely, lievä kavallus tai lievä petos, saa kuka tahansa ottaa epäillyn kiinni. Kiinniotettu tulee luovuttaa poliisille heti kun mahdollista. (Pakkokeinolaki 2:2 §.) Tutkinnanjohtajan mukaan alaikäistä huumausaineen käyttörikosepäilyä ei yleensä oteta kiinni. Huumausainerikoksen kohdalla, mitä vakavampi rikos on kyseessä, sitä todennäköisemmin pakkokeinoja käytetään. (Tutkinnanjohtaja 2.7.2014, haastattelu.)

Pidättämiseen tulee olla pidätysmääräys siihen oikeutetulta virkamieheltä. Poliisi saa ottaa kiinni rikoksesta epäillyn ilman pidätysmääräystä, jos pidätykselle on edellytykset ja se muuten voisιν vaarantua. Kiinniotosta tulee välittömästi ilmoittaa pidätykseen oikeutetulle virkamiehelle ja 24 tunnin sisällä kiinniotosta tulee päättää, pidätetäänkö kiinniotettu vai päästetäänkö vapaaksi. (Pakkokeinolaki 2:1 §.)

Tilanteessa, jossa kiinniotettava tekee vastarintaa tai pakenee, saa kiinniottaja käyttää kiinniottamisen kannalta välttämättömiä voimakeinoja. Voimakeinojen tulee olla sellaisia, joita voidaan puolustaa kokonaisuutta arvioitaessa, huomioitaessa rikoksen laatu, tilanne ja kiinniotettavan käyttäytyminen. Kiinniotetulle tulee viipymättä ilmoittaa syy kiinniottamiseen ja mikäli rikoksen selvittäminen mahdollistaa ja kiinniotettu niin tahtoo, tulee myös hänen läheiselleen tai muulle henkilölle ilmoittaa kiinniotosta. Päälystöön kuuluvan poliisin päätöksellä voi ilmoitusta kuitenkin lykätä korkeintaan kaksi vuorokautta kiinniotosta. Poliisin päätöksellä voidaan jättää läheiselle tai muulle henkilölle ilmoittaminen tekemättä. Täysi-ikäisen kiinniotetun kieltäessä, ei läheisille tai muulle henkilölle saa ilmoitusta tehdä. (Laki poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta 2:2 §; Pakkokeinolaki 2:3 §, 2:4 §.)

5.2 Rikoksesta epäillyn kuuleminen

Pääsääntöisesti kuulusteltavan tulisi olla henkilökohtaisesti läsnä kuulustelussa. Tutkijan katsoessa, ettei tutkinta kärsi, voidaan asianomistajaa tai todistajaa kuulustella puhelimitse, muulla tiedonsiirtovälineellä tai asiamiehen välityksellä. Rikoksesta epäillyn tulee olla kuulustelussa henkilökohtaisesti paikalla, ellei rikoksesta ole säädetty rangaistukseksi muuta kuin sakkoa tai korkeintaan kuusi kuukautta vankeutta. (Esitutkintalaki 7:1 §.) Huumausainerikoksen

kohdalla, ei voida kuulustella rikoksesta epäiltyä asiamiehen välityksellä, koska siitä on maksimirangaistus kaksi vuotta vankeutta. Huumausaineen käyttörikoksesta voidaan kuulustella asiamiehen välityksellä. (Rikoslaki 50:1 §, 50:2a §.)

Lastensuojelun vastaavalle ohjaajalle ilmoitetaan alaikäisen kuulusteluista Oulun poliisiasemalla ja hänet pyydetään mukaan kuulusteluun. Hän kertoi, että on tilanteita, jolloin on useampia alaikäisten kuulusteluja samaan aikaan, tällöin tutkintaryhmän tutkinnanjohtaja päättää mihin kuulusteluun haastateltavamme osallistuu. Periaatteessa vakavampi rikos menee edelle, esimerkiksi jos törkeään pahoinpitelyyn ja näpistykseen kuulustellaan yhtä aikaa, osallistuu lastensuojelun vastaava ohjaaja törkeän pahoinpitelyn kuulusteluun. Kuitenkin hän on mukana lapsen kuulusteluissa aina, kun se vain on mahdollista. Tilanteissa, joissa hän ei pääse osallistumaan kuulusteluun, mainitaan kuulustelussa, että lastensuojelun edustajalle on ilmoitettu kuulustelusta, mutta hän on estynyt tulemasta paikalle. (Lastensuojelun vastaava ohjaaja 14.5.2014, haastattelu.)

Kuulusteltavan ollessa päihtynyt alkoholista tai muusta huumaavasta aineesta, saa häntä kuulustella vain, mikäli rikoksen selvittäminen sen vaatii. Henkilölle tulee antaa mahdollisuus tarkastaa kertomuksensa myöhemmin. Kuulustelu tulee suorittaa myöhempänä ajankohtana, henkilön ollessa selvänä, jos tutkinta sen sallii. (Esitutkintalaki 7:3 §.) Tutkinnanjohtajan mukaan on tilanteita, joissa nuori on otettu yöllä kiinni ja aamulla kuulusteluun haettaessa on huomattu, että nuori on niin sekava, että huomaa heti hänen olevan jonkun päihteen vaikutuksen alaisena eikä kuulustelua kannata edes aloittaa. Tutkinnanjohtajan mukaan ennen vanhaan poliisitoiminnassa oli käytäntönä, ettei kuulustelua suoritettu, jos kuulusteltava on ollut edes vähänkään humalassa. Hänen mukaansa tästä on tänä päivänä hieman joustettu, joten pieni "pöhnä" ei välttämättä ole este kuulustelulle. "Mut siinä täytyy tietenkkin sitten sen kuulustelijan olla silleen tarkkaavainen, ettei siinä myöskään sen epäillyn oikeusturva vaarannu. Että on kuitenkin sitte sellasessa kuulustelukunnossa, että ymmärtää asian mistä keskustellaan, että ei nyt tuu mitään oikeusmurhiakaan." (Tutkinnanjohtaja 2.7.2014, haastattelu.)

Esitutkintalain 7:5 §:ssä säädetään kuulusteltavan kohtelusta seuraavasti:

"Kuulusteltavaa on kohdeltava rauhallisesti ja asiallisesti. Tunnustuksen tai määrättyyn suuntaan johtavan lausuman saamiseksi kuulusteltavalta ei saa

käyttää tietoisesti vääriä ilmoituksia, lupauksia tai uskotteluja erityisistä eduista, uuvuttamista, uhkausta, pakkoa taikka muita kuulusteltavan ratkaisuvapauteen, tahdonvoimaan, muistiin tai arvostelukykyyn vaikuttavia sopimattomia keinoja tai menettelytapoja.”

Kuulustelu tulee pääsääntöisesti suorittaa kello 7-22 välisenä aikana. Tilanteissa, joissa kuulusteltava pyytää kuulustelua muuna aikana, tutkinta on suppeaa esitutkintaa ja kuulusteltavan on jäätävä heti kuulusteltavaksi tai muu kuulustelu-aika vaarantaisi rikoksen tutkimisen, voidaan tästä määräyksestä poiketa. (Esitutkintalaki 7:5 §.) Ennen kuulustelua rikoksesta epäillylle tulee ilmoittaa hänen asemansa esitutkinnassa, oikeudesta pyytää esteetön kuulustelutodistaja paikalle ja olla myötävaikuttamatta rikoksen selvittämiseen sekä kielelliset oikeudet. Lisäksi hänelle tulee kertoa oikeudesta käyttää avustajaa sekä tilanteesta, jolloin hänelle on mahdollista määrätä puolustaja. (Esitutkintalaki 7:10 §.) Alle 18-vuotiasta rikoksesta epäiltyä ei saa kuulustella ilman kuulustelutodistajaa, ellei hänellä ole läsnä oma avustaja, laillinen edustaja tai sosiaaliviranomainen. Kuulustelutodistajaa ei tarvitse käyttää, jos kuulustelut tallennetaan ääni- ja kuvatallenteeksi ja sillä voidaan siten luotettavasti osoittaa miten kuulustelu suoritettiin ja mitä sen aikana tapahtui. (Esitutkintalaki 7:11 §.)

Asianomistajan tai rikoksesta epäillyn ollessa alle 15-vuotias vajaavaltainen ja rikoksen selvittäminen ei siitä vaarannu, on hänen huoltajallaan, edunvalvojalla tai muulla laillisella edustajalla oikeus olla läsnä kuulustelussa. Edellä mainituilla henkilöillä voi olla mahdollisuus käyttää puhevaltaa vajaavaltaisen puolesta. (Esitutkintalaki 7:14 §.) Sosiaalitoimen läsnäolo kuulustelussa saattaa joskus aiheuttaa nuorelle tunteen purkauksia ja tästä johtuen hän käy käsiksi kuulustelijaan tai kuulustelussa läsnä olevaan henkilöön. Esimerkiksi, kun käydään keskustelua nuoren sijoittamisesta tai hän kokee, että tilanteesta ei ole poispääsyä, voi nuori suuttua tästä. Tutkijan mukaan nämä tilanteet ovat kuitenkin todella harvinaisia ja väkivaltaa yleisemmin esiintyy nuoren osalta äänen korottamista ja muuta ”änkyröintiä”. (Tutkija 2.7.2014, haastattelu.) Syitä nuorten väkivaltaisuteen kuulustelutilanteissa voi vain arvailla. Esimerkkinä tutkinnanjohtaja mainitsi tilanteen, jossa kuulusteltu nuori löi tutkijaa mustekynällä kuulustelupöytäkirjan allekirjoitusvaiheessa. Tässä tapauksessa kuulustelu oli tähän saakka sujunut hyvin ilman minkäänlaista kiihtymistä tai väkivallan uhkaa. Tutkinnanjohtajan mielestä nykyään joiltakin nuorilta puuttuu itsehillintä. Hänen mukaansa nuorten ärsytyskynnys nousee, kun heiltä joudutaan kysymään epämiellyttäviä asioita. (Tutkinnanjohtaja 2.7.2014, haastattelu.)

Kuulustelussa läsnä oleva henkilö, esimerkiksi alle 18-vuotiaan huoltaja, voidaan poistaa kuulustelusta, jos hänen läsnäolonsa haittaa kuulustelua tai hän muuten häiritsee sitä esimerkiksi yrittämällä ”puhua lapsen suulla” tai johdattelee kuulustelua johonkin suuntaan (Esitutkintalaki 7:18 §; Tutkija 2.7.2014, haastattelu). Läsnä olevaa varoitetaan asiasta, ja käyttäytymisen jatkuessa, voidaan hänet poistaa kuulustelusta. Kuulustelusta poistetulla henkilöllä on oikeus saada tietää mitä kuulustelusta on käynyt ilmi ja esittää kysymyksiä, ellei siitä ole haittaa rikoksen selvittämiseksi. Tutkijan mukaan kuulusteluista poistaminen on kuitenkin harvinaista. (Esitutkintalaki 7:19 §; Tutkija 2.7.2014, haastattelu.) Tutkinnanjohtajan mukaan vanhempien läsnäolosta kuulusteluissa on menty parempaan suuntaan, sillä aikaisempina vuosina heillä oli jopa vähän hankala saada vanhempia läsnä kuulusteluihin.

Toki voi olla joskus näinkin, että selkeästi on tiedettävissä ja vanhemmatkin saattaa sen tietää, että nuori ei ala puhumaan mitään, jos vanhemmat on läsnä. Ja jos me puhutaan huumausaineista, niin kyllähän niinkun niin sanotut ”kunnon vanhemmat” ihan oikeasti haluaa, että siitä jää nuori kiinni, jotta siihen pystytään puuttumaan. — heidän kanssaan voidaan esimerkiksi sopia, että vanhempi ei ole kuulustelussa läsnä, vaan odottaa esim odotusaulassa. Mutta nuorelle tehdään aina selväksi, että vaikka vanhempi ei ole läsnä, niin vanhemmalla on oikeus tietää ihan kaikki mitä kuulustelussa käydään läpi ja mitä me saadaan esille. (Tutkinnanjohtaja 2.7.2014, haastattelu.)

Kuulustelun jälkeen kuulusteltavalla on oikeus tarkastaa mitä kuulustelupöytäkirjaan on merkitty ja häneltä tulee kysyä onko hänen kertomuksensa kirjattu oikein. Kuulustellun ollessa tyytymätön kuulusteluun, voidaan kuulustelupöytäkirjaan tehdä korjauksia ja lisäyksiä, joita hän pyytää. Kun kuulustelupöytäkirja on tarkastettu ja hyväksytty, ei siihen saa enää tehdä korjauksia (Esitutkintalaki 9:2 §).

6 ALLE 18-VUOTIAAN SEURAAMUKSET

Rikoksen tekijän ollessa alle 18-vuotias, sovelletaan Lakia nuorisorangaistuksesta. Vastaajaa on kuitenkin kuultava henkilökohtaisesti ennen nuorisorangaistuksen tuomitsemista. (Laki nuorisorangaistuksesta 1196/2004 1 §.) Nuorisorangaistukseen voidaan tuomita alle 18-vuotiaana tehdystä rikoksesta, jos rikoksesta olisi seurauksena vain sakkoa, mutta rikoksesta epäillyn syyllisyys sekä hänen aikaisemmat rikokset huomioon ottaen rangaistus olisi riittämätön, eivätkä painavat syyt vaadi ehdottoman vankeusrangaistuksen tuomitsemista. Lisäksi nuorisorangaistukseen tuomitsemista on pidettävä perusteltuna tekijän uusien rikosten ehkäisemiseksi ja sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi. Nuorisorangaistukseen voidaan tuomita myös sellaisista tuomioistuimessa samalla kertaa käsiteltävistä rikoksista, joista vain osa on tehty alle 18-vuotiaana ja rangaistuksena olisi sakko. (Rikoslaki 6:10 a §.) Vuonna 2012 nuorisorangaistuksia tuomittiin käräjäoikeuksissa kymmenen kappaletta ja rangaistuksen keskimääräinen pituus oli 7,3 kuukautta. Kaikki tuomitut olivat miehiä. (Tilastokeskus 2013, hakupäivä 29.8.2014.)

Alle 15-vuotias ei ole rikosoikeudellisessa vastuussa, mutta hän on korvausvelvollinen aiheuttamastaan vahingosta (Poliisi 2014c, hakupäivä 12.6.2014). Oulun poliisiasemalla kaikkien yli 15-vuotiaiden huumerikostutkinnot etenevät aina syyteharkintaan. Poliisit ja tutkijat pyrkivät työllään varhaiseen puuttumiseen, eli siihen, että nuoren rikoskierre saataisiin katkaistua, eikä hän tulisi jatkossa olemaan poliisin asiakkaana (Tutkinnanjohtaja 2.7.2014, haastattelu).

6.1 Puhuttelu

Syyttäjällä on itsenäinen syyteharkintavalta käsiteltävänä olevassa asiassa. Lain mukaan valtakunnansyyttäjällä on mahdollisuus antaa yleisiä ohjeita, joilla syyttäjän toiminnan yhdenmukaisuutta ja tarkoituksenmukaisuutta pyritään edistämään. (Valtakunnansyyttäjänvirasto 2013, hakupäivä 6.6.2014.) Seuraavissa kappaleissa viitataan yleiseen ohjeeseen syyttäjälle: Seuraamuksen määrääminen huumausaineen käyttörikoksesta.

Ensimmäisen kerran huumausaineen käyttörikoksesta kiinnijääneelle alle 18-vuotiaalle on järjestettävä puhuttelutilaisuus huumausaineen laadusta riippumatta. Nuoren ollessa syyllistynyt

huumausainerikokseen tai käyttörikoksen lisäksi muihin rikoksiin, on puhuttelu tarkoituksenmukaista järjestää vain siinä tapauksessa, että syyttäjä pitää toimenpiteistä luopumista ja huomautuksen antamista mahdollisena kaikista rikoksista. (Valtakunnansyyttäjänvirasto 2013, hakupäivä 13.2.2014.)

Puhuttelutilanteen tulisi olla mahdollisimman vakuuttava ja sen aikana olisi kyettävä selvittämään mahdollisimman monipuolisesti teon rikollinen luonne ja moitittavuus, nuoren elämäntilanne sekä sopivat toimenpiteet. Tilaisuudessa tulee samanaikaisesti olla paikalla syyttäjä puheenjohtajana, sosiaaliviranomaisten edustaja, poliisi, nuori ja tämän huoltaja(t). Puhuttelun tarkoituksena on rikoksesta syyttämättä jättäminen ja seurauksena on suullinen huomautus. Mikäli nuori ei saavu tilaisuuteen tai ilmenee, ettei toimenpiteistä luopuminen ole tarkoituksenmukainen ratkaisu, ovat rangaistusvaatimuksen antaminen ja syytteen nostaminen mahdollista. (Valtakunnansyyttäjänvirasto 2013, hakupäivä 13.2.2014.) Haastattelemamme tutkija kertoi että kaikissa, noin viidessä, puhuttelutilaisuudessa joissa hän on ollut läsnä, on syyttäjä antanut nuorelle suullisen huomautuksen. Hän myös arveli, että tämä on yleensä syyttäjällä päälinjana ja puhuttelutilaisuus on enemmän keskustelu, jossa nuorta neuvotaan, ohjataan sekä opastetaan ja käydään läpi syitä miksi tilanteeseen on päädytty. (Tutkija 2.7.2014, haastattelu.)

Puhuttelutilaisuutta ei yleensä järjestetä toista kertaa, jos nuori syyllistyy toistamiseen huumausaineen käyttöön. Alle 18-vuotiaan nuoren kohdalla voidaan soveltaa muita väljemmin niitä toimenpiteitä, joita käytetään huumeiden ongelmakäyttäjien ja niiden aikuisten kanssa, jotka eivät halua hakeutua hoitoon. Tästä syystä nuorelle ei tule antaa rangaistusvaatimusta eikä määräystä ennen kuin sosiaaliviranomaisten, poliisin ja syyttäjän kesken on selvitetty soveliaimmat toimenpiteet. (Valtakunnansyyttäjänvirasto 2013, hakupäivä 13.2.2014.)

Tutkinnanjohtajan mukaan poliisin rooli yleensäkin yhteiskunnassa on valvoa, että annettuja ja säädettyjä lakeja noudatetaan. Puhuttelussa poliisin rooli on kertoa siitä, että huumausaineen käyttö on Suomessa lain vastaista. Hän uskoo, että suurin osa hänen tutkijoistaan käy läpi asioita, mitä he työnsä kautta huomaavat ja havaitsevat. (Tutkinnanjohtaja 2.7.2014, haastattelu.)

Huumeiden ongelmakäyttäjät ovat erityisryhmä, joiden hoidon järjestämiseksi sekä hoitoon ohjaukseksi on tehtävä töitä. Huumeriippuvaiselle ei tule antaa rangaistusmääräystä eikä

rangaistusvaatimusta ennen kuin hoitoon ohjaus on annettu ja on selvitetty riippuvaisen halukkuus hoitoon hakeutumiselle. (Valtakunnansyyttäjänvirasto 2013, hakupäivä 13.2.2014.)

6.2 Nuorisorangaistus

Nuorisorangaistusta käytetään hyvin harvoin. Vuonna 2013 nuorisorangaistukseen tuomittiin kuusi henkilöä. Tuomioiden määrä on laskenut huomattavasti vuodesta 2006, jolloin nuorisorangaistukseen oli tuomittu 34 henkilöä. Vankeudeksi tuomioita muutettiin vuonna 2013 vain kaksi. (Rikosseuraamuslaitos 2014, hakupäivä 15.9.2014.)

Nuorisorangaistus kestää vähintään neljä kuukautta, mutta enintään yhden vuoden ja tuomittu on tänä aikana valvonnassa. Rangaistuksen aikana on valvontatapaamisia ja valvonnan alaisen henkilön on suoritettava sosiaalista toimintakykyä edistäviä ohjelmia ja tehtäviä. Tehtävien yhteydessä annetaan ohjausta ja tukea. Lisäksi valvonnan alla tapahtuu työn tekemiseen sekä työelämään perehtymistä, mikäli se ei ole liian vaikeasti järjestettävissä. Nuorisorangaistukseen tuomittu on velvollinen osallistumaan rangaistuksen täytäntöönpanoon kuuluviin tilaisuuksiin, mutta niitä saa viikoittain olla enintään kahdeksan tuntia. (Laki nuorisorangaistuksesta 2 §.) Rangaistuksen täytäntöönpano ja rangaistuksen suorittamista sekä tuomitun elämänhallintaa edistävät tukitoimet tulee sovittaa yhteen (Laki nuorisorangaistuksesta 3 §). Tuomioistuimen tehtyä ratkaisun, jolla se on tuominnut nuorisorangaistuksen, on sen ilmoitettava siitä Rikosseuraamuslaitokselle tallettamalla ratkaisua koskevat tiedot oikeushallinnon valtakunnallisen tietojärjestelmän ratkaisu- ja päätösilmoitusjärjestelmään (Laki nuorisorangaistuksesta 2 a §).

Tuomioistuimen tai syyttäjän pyynnöstä Rikosseuraamuslaitoksen on laadittava ennen nuorisorangaistuksen tuomitsemista toimeenpanosuunnitelma. Suunnitelmasta tulee käydä ilmi määräykset tuomitun ja valvojan väliseen yhteydenpitoon, sosiaalista toimintakykyä edistävät ohjelmat ja tehtävät sekä työelämään ja työn tekemiseen perehtymistä koskevat asiat. Toimeenpanosuunnitelman laatimisen yhteydessä Rikosseuraamuslaitoksen on kuultava epäiltyä. Alle 18-vuotiaan edunvalvojalle, huoltajalle tai muulle lailliselle edustajalle on myös varattava tilaisuus tulla kuulluksi. (Laki nuorisorangaistuksesta 4 §.)

Mikäli tuomion täytäntöönpanoon ei ole hyväksyttävää estettä, kuten tuomitun varusmies- tai siviilipalveluksen suorittaminen tai sairaus, on nuorisorangaistuksen täytäntöönpano aloitettava viipymättä, kun tuomio on saanut lainvoiman. Rangaistuksen täytäntöönpano voidaan aloittaa käräjäoikeuden tuomion perusteella ennen kuin tuomio on saanut lainvoiman, jos tuomittu suostuu kirjallisesti täytäntöönpanoon ja on tyytynyt tuomioon siltä osin, kuin hänet on tuomittu. (Laki nuorisorangaistuksesta 6 §.) Jos täytäntöön pantavia nuorisorangaistuksia on useita, lasketaan ne täytäntöönpanossa yhteen. Tällöin rangaistuksen yhteinen enimmäiskesto on yksi vuosi ja kuusi kuukautta. (Laki nuorisorangaistuksesta 9 §.)

Nuorisorangaistuksen suorittamisaika alkaa kulua siitä, kun tuomittu saapuu ensimmäisen kerran valvontatapaamiseen tai muuhun rangaistuksen aikana valvonnan alla tapahtuvaan tilaisuuteen. Nuorisorangaistus tai sen jäljellä olevan osan täytäntöönpano voidaan keskeyttää väliaikaisesti Rikosseuraamuslaitoksen toimesta enintään yhdeksi vuodeksi, mikäli rangaistuksen loppuun suoritukselle on este eikä syynä ole toimeenpanosuunnitelman ehtojen tai siihen perustuvien määräysten vakava rikkominen. (Laki nuorisorangaistuksesta 14 §.) Tuomittu on velvollinen noudattamaan nuorisorangaistuksen toimeenpanosuunnitelmaa ja määräyksiä joita Rikosseuraamuslaitos hänelle on antanut, perustuen toimeenpanosuunnitelman täytäntöönpanoon (Laki nuorisorangaistuksesta 12 §). Tuomitun toimiessa näiden velvollisuuksien vastaisesti, antaa Rikosseuraamuslaitos hänelle kirjallisen tai suullisen huomautuksen. Jos huomautuksesta huolimatta tuomittu ei ojennu tai hän muuten vakavasti rikkoo toimeenpanosuunnitelman ehtoja tai siihen perustuvia määräyksiä, on Rikosseuraamuslaitoksen annettava hänelle kirjallinen varoitus. Tuomitulle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi ennen varoituksen antamista. Tuomitulle on varoituksen antamisen yhteydessä ilmoitettava, että varoituksen noudattamatta jättäminen johtaa asian käsittelyyn tuomioistuimessa ja nuorisorangaistuksen sijaan toisen rangaistuksen tuomitsemiseen. (Laki nuorisorangaistuksesta 16 §.)

Nuorisorangaistuksen sijaan annettavaa uuden rangaistuksen lajia valittaessa on otettava huomioon tuomitun ikä, tuomitavan moitittavan menettelyn vakavuusaste, nuorisorangaistuksen tuomitsemiseen johtaneen rikoksen laatu sekä suorittamatta jäänyt nuorisorangaistuksen osa. Suorittamatta jääneen nuorisorangaistuksen tilalle voidaan tuomita ehdoton vankeusrangaistus, mikäli nuorisorangaistus on kokonaan tai huomattavassa määrin jäänyt suorittamatta ja edellä mainitut asiat huomioon ottaen on erityistä syytä. (Laki nuorisorangaistuksesta 18 §.) Tuomitun

joutuessa suorittamaan ehdottoman vankeusrangaistuksen, tulee alle 18-vuotias sijoittaa sellaiseen vankilaan, että hänet voidaan pitää aikuisista vangeista erillään, jollei hänen etunsa muuta vaadi (Vankeuslaki 23.9.2005/767 5:2 §).

7 TÄYSI-IKÄISEN SEURAAMUKSET

Huumausaineen käyttörikoksesta sekä huumausainerikoksesta voi täysi-ikäiselle henkilölle tulla rangaistukseksi sakkoa tai vankeutta. Kuitenkin kiinni jääneen osoittaessa omatoimisesti halunsa lähteä vieroitukseen, ei hänelle saa antaa rikoksesta rangaistusta. (Rikoslaki 50:1§.) Tutkija ei kuitenkaan muistanut uransa ajalta yhtään tapausta, jossa kiinni jäänyt olisi itse tahtonut lähteä vieroitukseen (Tutkija 2.7.2014, haastattelu).

Ehdollisessa vankeudessa rangaistuksen täytäntöönpano lykkääntyy koeajaksi. Ehdollisen vankeuden koeaika on vähintään vuosi ja enintään kolme vuotta. (Rikoslaki 2 b:3 §.) Tuomitun tehdessä koeaikana rikoksen, voi tuomioistuimien määrätä ehdollisen vankeuden pantavaksi täytäntöön. Tällöin koeajalla tehdystä rikoksesta, muista rikoksista sekä täytäntöön pantavasta rangaistuksesta määrätään yhteinen ehdoton vankeusrangaistus. (Rikoslaki 2 b:5 §.) Vankeudessa on kyseessä vapauden menetys tai sen rajoittaminen. Vankeuden täytäntöönpano on tehtävä siten, että se on turvallista yhteiskunnalle, vangeille ja henkilökunnalle. (Vankeuslaki 1:3 §.) Vankeuden tavoitteena on estää rikosten tekeminen rangaistuksen aikana ja lisätä vangin valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan (Vankeuslaki 1:2 §).

Huumausaineen käyttörikos ja huumausainerikos on helppo sekoittaa toisiinsa, vaikka huumausaineenkäyttörikos koskee käyttöä ja huumausainerikos taas huumausaineiden hallussapitoa. Huumausaineen käyttörikos on kyseessä, mikäli henkilöllä on ollut vain vähäinen määrä huumausainetta ja poliisi katsoo, että huumausaine ei ole ollut tarkoitettu eteenpäin välitettäväksi. (Poliisi 2014b, hakupäivä 19.1.2014.)

Huumausaineiden käytön, valmistuksen ja kuljettamisen laillisuudesta määrätään huumausainelaisissa. Lähes poikkeuksetta huumausaineiden käyttö sekä hallussapito ovat laissa kiellettyä toimintaa. Lain tavoitteen kerrotaan olevan ”huumausaineiden laittoman Suomeen tuonnin, Suomesta viennin, valmistuksen, levittämisen ja käytön ehkäiseminen”. (Huumausainelaki 1:1 §.) Huumausainelain lisäksi myös muun muassa rikoslain luvussa 50 määrätään huumausaineisiin liittyvistä rikoksista ja niiden rangaistuksista. Rattijuopumuksia koskevat pykälät pitävät sisällään myös huumausaineet. Esimerkiksi, jos henkilö on käyttänyt

jotakin huumaavaa ainetta ja olosuhteet ovat sellaiset, jossa on mahdollista aiheuttaa vaaraa toiselle, voidaan puhua törkeästä rattijuopumuksesta. Käytännössä siis rattijuopumukseen syyllistynyt ei ole välttämättä nauttinut lainkaan alkoholia, vaan jotakin huumaavaa ainetta. Henkilö voi saada rattijuopumuksesta rangaistuksena vähintään 60 päiväsakkoa tai korkeintaan kaksi vuotta vankeutta. (Rikoslaki 23:4 §.)

Arvioitaessa huumausaineen käytöstä seuraavaa rangaistusta, voi huumaavan aineen käytöllä rikospaikalla olla vaikutusta rangaistukseen. Henkilön käyttäessä huumausainetta kotona tai vastaavassa yksityisessä paikassa, on tämä syyttämättä tai rankaisematta jättämistä puoltava asia. Jos paikalla on alaikäinen henkilö, voi tämän läsnäolo toimia tilanteessa raskauttavana seikkana. Yleisellä paikalla, esimerkiksi festivaaleilla tai ravintolassa tapahtuva huumausaineen käyttö voi olla raskauttava seikka rangaistusta arvioitaessa. Tavalla, jolla huumausaine on saatu haltuun, on vaikutusta muiden olosuhteiden arviointiin. (Valtakunnansyyttäjänvirasto 2013, hakupäivä 13.2.2014.)

7.1 Sakko tai vankeus

Vuonna 2012 ehdottomien vankeusrangaistuksien keskipituus oli 38,4 kuukautta. Vuonna 2011 vastaava luku oli 43,1 kuukautta. Yhteensä ehdottomien vankeusrangaistuksien lukumäärä vuonna 2012 oli 303. (Tilastokeskus 2013, hakupäivä 29.8.2014.)

Huumausaineiden hallussapito ja huumausaineiden hankkimisen yritykset ovat rangaistavia tekoja. Tällöin huumausainerikoksesta tuomiona on sakkoa tai enintään kaksi vuotta vankeutta. (Rikoslaki 50:1§.) Törkeän huumausainerikoksen katsotaan olevan huomattavasti vakavampi kuin huumausainerikoksen, joten siitä ei voi saada rangaistuksena pelkkää sakkoa. Seuraamuksena on vankeutta yhdestä vuodesta kymmeneen vuoteen. (Rikoslaki 50:2 §.)

Huumausaineen käyttörikokseen syyllistynyt henkilö on tuomittava sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi. Henkilö voidaan tuomita huumausainerikoksen valmistelusta sakkoon tai enintään kahdeksi vuodeksi vankeuteen, mikäli hän tuo maahan, hankkii tai vastaanottaa huumausainerikokseen tai huumausaineen käyttörikokseen soveltuvan välineen, tarvikkeen tai aineen. (Rikoslaki 50:2a §, 50:3 §.)

Huumausainerikoksen edistämisestä seuraava tuomio on sakkoa tai korkeintaan kaksi vuotta vankeutta, ellei teko ole osallisena huumausainerikokseen tai törkeään huumausainerikokseen (Rikoslaki 50:4). Törkeästä huumausainerikoksen edistämisestä tulee rangaistukseksi vankeustuomio, pituudeltaan vähintään neljä kuukautta ja korkeintaan kuusi vuotta. Näiden kummankin rikoksen yritys on rangaistavaa. (Rikoslaki 50:4a §.)

7.2 Hoitoon hakeutuminen

Tilanteissa, joissa huumausainetta käyttänyt tai muusta sen käyttöön liittyvästä rikoksesta syytetty henkilö on valmis hakeutumaan sosiaali- ja terveysministeriön hyväksymään hoitoon eli vieroitukseen, voidaan henkilöä vastaan jättää nostamatta syyte tai jättää rangaistus antamatta. Tämä kuitenkin edellyttää, että rikosta voidaan pitää vähäisenä arvioitaessa huumausaineen määrää, laatua, käyttötilannetta ja olosuhteita. Tätä ei kuitenkaan voida soveltaa esimerkiksi huumausaineen välittämistä koskevissa rikostapauksissa. (Rikoslaki 50:7 §.) Vähäisenä määränä voidaan pitää muutamaa käyttökertaa varten tarkoitettua määrää. Voidaan katsoa, että henkilö on hakeutunut hoitoon kun hän on hakenut tai varannut hoitopaikkaa tai vastaanottoajan, ja hoitoon hakeutumisesta on esittää kirjallinen todiste. (Valtakunnansyyttäjänvirasto 2013, hakupäivä 20.2.2014.)

Sosiaali- ja terveysministeriön asetuksessa hyväksyttävästä hoidosta huumausainerikoksissa kerrotaan hoidon tavoitteista. Tavoitteena on saada huumausaineen käyttöön tai siihen liittyvään muuhun huumausainerikokseen syyllistynyt epäilty lopettamaan huumausaineiden käyttö. Lisäksi tavoitteena on sosiaali- ja terveydenhuollon menetelmin hoitaa ja ehkäistä epäillylle huumausaineiden käytöstä aiheutuvia terveydellisiä ja sosiaalisia haittoja. Hyväksyttävää hoitoa voidaan antaa nuorisoasemalla, kuntoutuslaitoksessa, A-klinikalla, sosiaalisairaalassa tai vastaavissa päihdehuollon erityishoitoyksiköissä sekä Kansanterveyslaissa (28.1.1972/66), Erikoissairaanhoidolaissa (1.12.1989/1062) ja Sosiaalihuoltolaissa (17.9.1982/710) tarkoitetuissa toimintayksiköissä. (Sosiaali- ja terveysministeriön asetus hyväksyttävästä hoidosta huumausainerikoksissa 290/2002 2 §, 4 §.)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tekemän tilaston mukaan alle 29-vuotiaista huumeasiakkaisista noin 40 prosenttia oli naisia. Kaikista huumeasiakkaista naisten osuus oli 32 prosenttia. Oulun syyttäjänvirastosta ei vuosina 2010 - 2012 ole ohjattu yhtään henkilöä hoitoon. Määrä on aika

vähäinen, kun esimerkiksi vuonna 2010 Lapin maakunnasta hoitoon ohjattiin 19 henkilöä. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2013, hakupäivä 31.3.2014.)

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

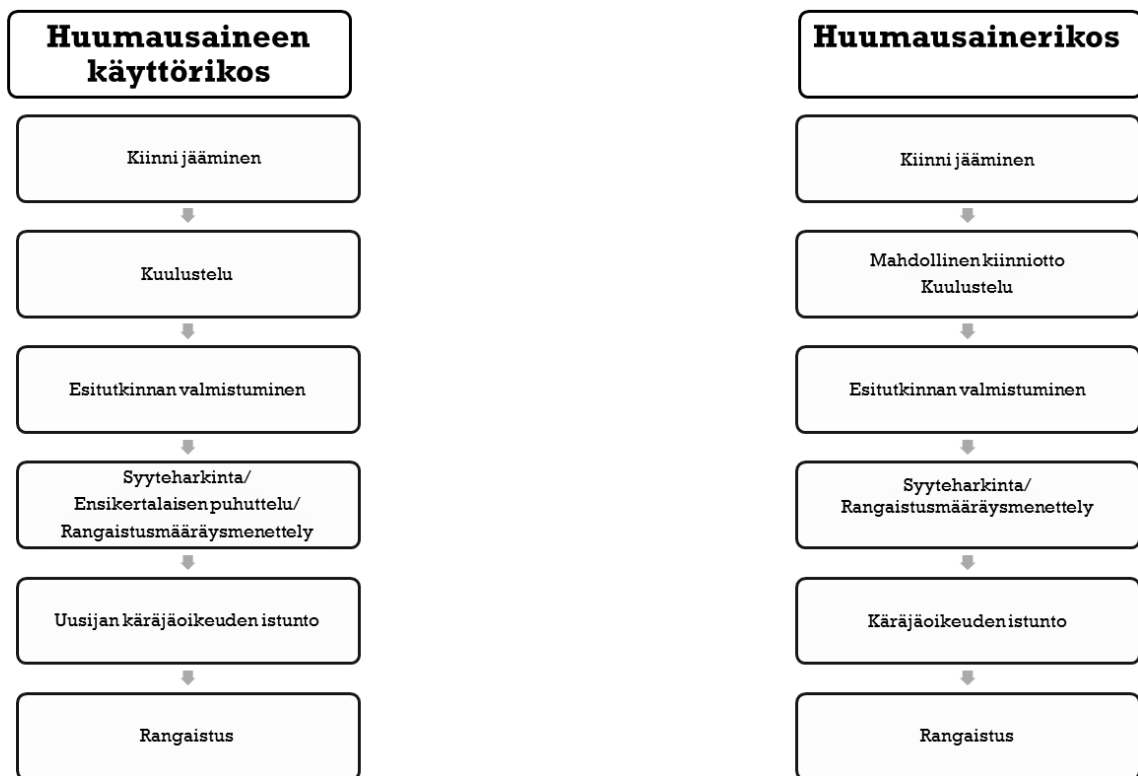
Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää mitä alaikäiselle tapahtuu hänen jäädessä kiinni huumausaineen käyttörikoksesta tai huumausainerikoksesta ja kuinka edellä mainittujen rikosten rikostutkinta ja seuraamukset eroavat samassa tilanteessa olevan täysi-ikäisen henkilön tutkinnan kanssa. Kysymysten selvittämiseksi ja saadaksemme tietoon kuinka Oulussa toimitaan, haastattelimme Oulun poliisiasemalta Nuorisorikosryhmän tutkinnanjohtajaa ja poliisia sekä lastensuojelun vastaavaa ohjaajaa. Lisäksi saimme käyttöömmä tilastoja koskien huumausaineen käyttörikkoksia sekä huumausainerikkoksia ja huumausainerikkoksista kiinniotettujen määriä Oulun alueella. Saimme aiheen opinnäytetyölle juteltuamme harjoittelun yhteydessä tutkinnanjohtajan kanssa ajankohtaisista ja lisääntyneistä rikoksista.

Alaikäisen jäädessä kiinni **huumausaineen käyttörikoksesta**, häntä ei kiinnioteta, vaan nuoren kanssa sovitaan kuulusteluaika ja tämän jälkeen tutkijat suorittavat esitutkinnan loppuun. Nuoren ollessa ensikertalaisena epäiltynä huumausaineen käyttörikoksesta, tehdään hänestä ennakkoilmoitus syyttäjälle. Esitutkinnan jälkeen asia lähetetään syyttäjälle ja tämä järjestää puhuttelun, johon osallistuu nuoren lisäksi tämän vanhemmat, sosiaalitoimen edustaja, poliisi ja puheenjohtajana toimiva syyttäjä. Puhuttelussa käydään läpi muun muassa miksi nuori on päätenyt huumausainetta käyttämään. Lastensuojelun vastaavalla ohjaajalla on työkokemusta yli kymmenen vuotta nuorten päihde- ja huumeasemalta. Puhuttelussa hän kertoo kokemuksia asiakkaistaan, jotka ovat jatkaneet huumausaineiden käyttöä. Poliisi puolestaan antaa oman näkemyksensä asiasta ja kertoo työnsä kautta tulleita kokemuksia huumausaineita koskevista rikoksista. Toiminnallaan poliisit pyrkivät ennakoimaan ja estämään nuoren mahdollisen rikosuran. Puhuttelun tarkoituksena ei ole pelotella nuorta, vaan enemmänkin kertoa hänelle huumausaineiden laittomuudesta ja haittavaikutuksista. Puhuttelun jälkeen syyttäjällä on mahdollista antaa nuorelle suullinen huomautus, sakkoa tai viedä asia syyteharkintaan ja sitä kautta asia etenisi kärjääioikeuden istuntoon. Haastatteluista kuitenkin saimme selville, että Oulussa yleinen käytäntö on, että syyttäjä antaa nuorelle puhuttelun jälkeen suullisen huomautuksen.

Huumausainerikoksen ollessa kyseessä nuori voidaan ottaa kiinni ja tämän jälkeen pidättää, jos tilanne sitä vaatii. Kuulustelut suoritetaan kiinnioton aikana kello 7-22 välillä, ellei rikoksen selvittäminen muuta vaadi. Nuoren vapauduttua, tutkijat suorittavat esitutkinnan loppuun. Tämän valmistuttua, lähetetään asia syyttäjälle syyteharkintaan ja tämän jälkeen syyttäjä päättää tekeekö hän syyttämättäjättämispäätöksen, vai viekö asian kärjäoikeuteen. Syyttäjän päättäessä nostaa syytteen, etenee asia kärjäoikeuteen ja rangaistuksena tulee sakkoa tai korkeintaan kaksi vuotta vankeutta. Syyttäjän on mahdollista tuomita alle 18-vuotias nuorisorangaistukseen, mikäli rikoksen laatu sen sallii. Havaitsimme, että nuorisorangaistusta käytetään äärimmäisen harvoin, esimerkiksi vuonna 2012 oli koko Suomessa tuomittu tähän vain 10 miestä eikä yhtään naista.

Huumausaineiden käytöstä kiinni jääneen, niin alaikäisen kuin täysi-ikäisenkin, halutessa itse lähteä hoitoon, ei hänelle saa määrätä sakkoa tai muuta rangaistusta. Myöskään täysi-ikäistä ei kiinnioteta hänen jäädessä kiinni huumausaineiden käyttörikoksesta. Ei riitä, että pelkästään ilmoittaa halukkuutensa lähteä hoitoon, vaan siitä tulee esittää virallinen todiste. Tällaiseksi hyväksytään esimerkiksi hoitopaikan varaaminen. Menettely on samanlainen alaikäisten ja täysi-ikäisten kohdalla, kun kyse on huumausainerikoksesta. Luonnollisestikaan täysi-ikäisen kohdalla lastensuojelu ei ole asiassa mukana, toisin kuin alaikäisen tapauksessa.

Seuraavasta kuviosta käy ilmi, kuinka alaikäisen asia etenee rikoksesta rangaistukseen huumausaineen käyttörikoksessa ja huumausainerikoksessa. Rikoksen tutkinta alkaa kiinni jäämisestä ja päättyy rangaistukseen.

KUVIO 3. Alaikäisen tutkinnan eteneminen huumausaineen käyttörikoksessa ja huumausainerikoksessa.

Alaikäisille järjestettävä puhuttelutilaisuus on vain suositus syyttäjälle, mutta haastatteluista selvisi, että Oulussa sitä käytetään paljon. Oulussa on hyvä tilanne siltäkin osin, että poliisiasemalla työskentelee myös lastensuojelun vastaava ohjaaja. Kun esitutkinta suoritetaan samassa rakennuksessa, jossa hän työskentelee, on hänen helppo ja nopea lähteä mukaan esimerkiksi kuulusteluihin.

Tutkimustuloksina havaitsimme, että alaikäisen ja täysi-ikäisen esitutkinnat eivät juurikaan eroneet toisistaan, mutta seuraamuksissa oli huomattavia eroja. Suurimpana erona koimme, että puhuttelutilaisuudella alaikäisiä pyritään auttamaan irti huumausaineista, jotta niiden käyttö ei jatkuisi ja rikoskierre saataisiin katkaistua. Täysi-ikäiselle ei anneta tällaista mahdollisuutta, vaikka hän olisi ensikertalainen huumausaineen käyttörikoksessa, vaan hän saa rangaistuksen. Seuraamusten pituuksista pystyi selvästi huomaamaan, että törkeisiin huumausaineita koskeviin rikoksiin suhtaudutaan vakavammin. Lievemmistä huumausaineita koskevista rikoksista voi selvitä pelkällä sakolla, mutta törkeästä huumausainerikoksesta sekä sen edistämisestä tuomiona on aina vankeutta.

Yllättävää oli, kuinka haastattelemiemme sosiaalipuolen ja tutkinnanjohtajan ja tutkijan mielipiteet erosivat joissakin asioissa. Esimerkiksi työssämme jo aiemmin mainittu huumausaineiden käyttörikosten uusijoiden määrässä oli eroavaisuuksia. Lastensuojelun vastaava ohjaaja ei muistanut yhtään tapausta, jossa nuori olisi puhuttelun jälkeen uusinut käyttörikoksen ja joutunut käräjäoikeuteen. Tutkinnanjohtajan ja poliisin mukaan taas useat nuoret uusivat rikoksensa.

9 POHDINTA

Opinnäytetyömme tavoitteena oli selvittää mitä alaikäiselle rikoksesta epäillylle tapahtuu hänen jäätyä kiinni huumausaineen käyttörikoksesta tai huumausainerikoksesta. Lisäksi selvitimme, kuinka samassa tilanteessa olevan täysi-ikäisen tutkinta erosi alaikäisen tilanteesta. Työmme oli laadullinen tutkimustyö ja hyödynsimme työharjoitteluaikana luomiamme suhteita tutkijoihin Oulun poliisiasemalla. Koimme työharjoittelun helpottaneen haastattelujen toteuttamista. Käytimme työssämme lähteenä pääsääntöisesti lakia sekä lakien esitöitä ja alan kirjallisuutta sekä internetistä löydettyjä lähteitä, kuten Valtakunnansyyttäjänviraston sivusto.

Työn aihepiiri oli alusta alkaen aika selvä, mutta koimme haasteeksi opinnäytetyön rajauksen ja nimen, jotta ne vastaisivat työn sisältöä. Työn rakenne muuttui useita kertoja kirjoittamisen aikana. Lisäksi alan kirjallisuuden löytäminen oli haastavaa. Työssämme käytettyjen keskeisimpien lakien uudistukset toivat oman haasteensa, sillä ne ajoittuivat meidän kannaltamme hankalaan vaiheeseen. Osa käyttämästämme kirjallisuudesta sisälsi vanhentuneita tietoja. Vertaisarvioijasta oli hyötyä, sillä ulkopuolinen näkee työn eri tavalla kuin tekijä. Hän ehdotti joidenkin lukujen rakenteen muokkaamista, mitä emme välttämättä itse olleet ajatelleet.

Mielestämme työ onnistui, mutta olisimme voineet tehdä asioita myös toisin. Tästä esimerkkinä voisi mainita, että jo tehtyjen haastattelujen lisäksi olisimme voineet haastatella myös tällä hetkellä kentällä työskenteleviä poliiseja, jolloin työstä olisi voinut saada ehkä vielä ajankohtaisemman. Aikataulumme ei opinnäytetyön suhteen pysynyt alkuperäisessä suunnitelmassaan. Pidimme aloitusseminaarin joulukuussa 2013 ja tuolloin ajatuksenamme oli valmistua viimeistään toukokuussa 2014. Ohjausseminaarin pidimme huhtikuussa 2014 ja jo tuolloin aikataulumme oli venynyt. Suoritimme samaan aikaan opintojemme viimeisiä kursseja, mistä johtuen emme voineet keskittyä täysillä opinnäytetyöhömmä alusta pitäen. Myös haastattelu-aikataulut venähtivät. Kesälomat ja henkilökohtaiset vastoinkäymiset sattuivat opinnäytetyötämme ajatellen huonoon aikaan. Tästä johtuen projekti venyi ja aiheutti ajoittain motivaation vähentymistä ja stressiä, mitkä omalta osaltaan myös vaikuttivat työn hitaaseen etenemiseen.

Koimme, että tekemämme haastattelut onnistuivat ja haastateltavat olivat todella yhteistyökykyisiä. Mielestämme valitsimme haastateltavat hyvin, sillä jokaisen työtausta oli hieman erilainen, jolloin haastatteluihin saatiin erilaisia näkökulmia. Haastattelimme tutkinnanjohtajaa, jonka kanssa keskustelimme jo ennen aloitusseminaaria työmme aiheesta sekä erästä Oulun poliisiasemalla työskentelevää tutkijaa, jolla oli kyseisestä ryhmästä viimeisimpänä kenttäkokemusta. Lisäksi halusimme työhömmä lastensuojelun näkökulman ja sen vuoksi haastattelimme myös Oulun poliisiasemalla työskentelevää lastensuojelun vastaavaa ohjaajaa.

Opimme työstämme paljon, niin rikosprosessin etenemisestä kuin käsitteiden sisällöstäkin. Suurin osa käsitteistä oli meille jo ennestään tuttuja opintojemme kautta, mutta kirjoittamisen kautta saimme selville niiden todellisen merkityksen ja kuinka asiat etenevät käytännössä.

Olimme yllättyneitä määristä, jolloin huumausaineiden katsottiin olevan omaan käyttöön. Määrät olivat mielestämme osittain suuriakin. Esimerkiksi LSD:tä saa omaan käyttöön olla 10 tablettia ja amfetamiinia alle kolme grammaa. Myös muiden niin sanottujen kovien huumeiden määrät yllättivät. Toki määriä on hyvin vaikea arvioida, sillä omaa kokemusta tai koulutuksen kautta saatua tietoa meillä ei asiasta ole, joten emme voi tietää kuinka suuri esimerkiksi yksi kerta-annos on.

Kokonaisuutena opinnäytetyö on ollut todella opettavainen prosessi. Olemme erityisesti oppineet ottamaan kritiikin rakentavana palautteena. Emme kyetneet pysymään aikataulussa ja koimme epäonnistuneemme ajanhallinnassa. Tästä huolimatta valmistumme ennen ohjeellista valmistumisaikaa. Koemme oikeaksi päätökseksi, että aloitimme opinnäytetyömme suunnittelun ja tekemisen jo edellisen vuoden puolella.

Jatkotutkimusaiheena työn voisi toteuttaa toisessa poliisilaitoksessa, jolloin voisi vertailla miten työskentelytavat mahdollisesti eroavat toisistaan. Aiheeseen voisi halutessaan liittää tilastollisen kyselyn koskien huumausaineita ja niiden käyttöä.

LÄHTEET

Anttila P. 2014. Huumerikollisten uusi sukupolvi: Nuoret pyörittävät laajaa bisnestä. Hakupäivä 20.2.2014. <http://suomenkuvalehti.fi/jutut/kotimaa/huumerikollisten-uusi-sukupolvi-nuoret-pyorittavat-laajaa-huumausaineakauppaa/?shared=28713-49521a9a-1>

Eduskunta. 2014. HE 71/2014. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi esitutkintalain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi. Hakupäivä 28.9.2014.
http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/vex3000.sh?kanta=&OLETUSHAKU=&LYH=LYH&PALUUHAKU=%2Ftriphome%2Fbin%2Fvexhaku.sh%253Flyh%3D%27%27%253Fkieli%3Dsu&haku=suppea&KAIKKIHAKU=&ASIASANAT=&TUNNISTE2=%24&TUNNISTE=HE+71%2F2014&VPVUOSI=1989*&PVMVP1=&PVMVP2=&SAADKOK=

Erikoissairaanhoitolaki 1.12.1989/1062

Esitutkintalaki 22.7.2011/805

Euroopan huumausaineiden ja niiden väärinkäytön seurantakeskus. 2014. Euroopan huumeraportti. Suuntauksia ja muutoksia. Hakupäivä 3.6.2014.
http://www.emcdda.europa.eu/attachements.cfm/att_213154_FI_TDAT13001FIN1.pdf

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi huumausainelain muuttamisesta 303/2010 HE 303/2010 vp. Hakupäivä 28.5.2014, <http://www.finlex.fi>

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi esitutkintalain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi HE 71/2014 vp. Hakupäivä 28.9.2014, [Http://www.finlex.fi](http://www.finlex.fi).

Huumausainelaki 30.5.2008/373

Irti Huumeista ry. 2014a. Tietoa ja tukea. Hallusinogeenit. Hakupäivä 28.5.2014.
http://www.irtihuumeista.fi/tietoa_ja_tukea/huumausaineet/hallusinogeenit

Irti Huumeista ry. 2014b. Tietoa ja tukea. Lääkkeet ja sekakäyttö. Hakupäivä 4.6.2014.

http://www.irtihuumeista.fi/tietoa_ja_tukea/huumausaineet/laakkeet_ja_sekakaytto

Irti Huumeista ry. 2014c. Tietoa ja tukea. Mistä tunnistaat kokeilun ja käytön?. Hakupäivä 20.1.2014.

http://www.irtihuumeista.fi/tietoa_ja_tukea/tunnista_ja_toimi/kokeilun_ja_kayton_merkkeja

Irti Huumeista ry. 2014d. Tietoa ja tukea. Muuntohuumeet. Hakupäivä 18.1.2014.

http://www.irtihuumeista.fi/tietoa_ja_tukea/huumausaineet/muuntohuumeet

Irti Huumeista ry. 2014e. Tietoa ja tukea. Hakupäivä 9.6.2014.

http://www.irtihuumeista.fi/tietoa_ja_tukea

Irti Huumeista ry. 2014f. Tietoa ja tukea. Tunnista ja toimi. Hakupäivä 3.4.2014.

http://www.irtihuumeista.fi/tietoa_ja_tukea/tunnista_ja_toimi

Irti Huumeista ry. 2014g. Kokeilua, satunnais- vai ongelmakäyttöä?. Hakupäivä 9.6.2014.

http://www.irtihuumeista.fi/tietoa_ja_tukea/tunnista_ja_toimi/kokeilua_satunnais_vai_ongelmakayttoa

Jokela, A. 2012. Oikeudenkäynnin asianosaiset ja valmistelu. Helsinki: Talentum, 2012.

Kaleva. 2013. Oulun jätevedet kertovat huumeiden käytön määrästä. Hakupäivä 20.2.2014.

<http://www.kaleva.fi/uutiset/oulu/oulu-jatevedet-kertovat-huumeiden-kayton-maarasta/651369/>

Kansanterveyslaki 28.1.1972/66

Korhonen, I., Nuorisorikosryhmän tutkinnanjohtaja, Oulun poliisilaitos. Opinnäytetyön haastatteluosuudet luettavaksi. Sähköpostiviesti k1jari00@students.oamk.fi, k1anja00@students.oamk.fi, irmeli.korhonen@poliisi.fi 23.9.2014.

Korhonen, K., Rikostarkastaja, Oulun Poliisilaitos. Huumausainerikoksista. Sähköpostiviesti k1jari00@students.oamk.fi, k1anja00@students.oamk.fi, tapani.tasanto@poliisi.fi 16.5.2014.

Kustannus Oy Duodecim. 2014. Psykotrooppinen. Hakupäivä 20.2.2014.
http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=ltt02790

Laki holhoustoimesta 1.4.1999/442

Laki nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä 26.6.2010/633

Laki nuorisorangaistuksesta 21.12.2004/1196

Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 29.4.2005/272

Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 11.7.1997/689

Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 21.5.1999/621

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417

Lastensuojelun vastaava ohjaaja, Oulun poliisiasema. 2014. Haastattelu 14.5.2014. Tekijän hallussa.

Lääkelaki 10.4.1987/395

Pakkokeinolaki 22.7.2011/806

Poliisi. 2014a. Asianosaisten kuulusteleminen. Hakupäivä 10.6.2014.

<https://www.poliisi.fi/poliisi/home.nsf/pages/2D02C7AB726C9742C2256B9800437C8C?opendocument>

Poliisi. 2014b. Huumausainerikollisuus. Hakupäivä 19.1.2014.

<https://www.poliisi.fi/poliisi/krp/home.nsf/pages/56ED6DBE48184323C2256C8B0043F61E?openDocument>

Poliisi. 2014c. Neuvoja nuorille. Hakupäivä 12.6.2014.

<https://www.poliisi.fi/poliisi/home.nsf/pages/53CF1D7A3F45E6B4C2256B87004BB4B2?openDocument>

Poliisi. 2014d. Pöytäkirjatilaus. Hakupäivä 31.3.2014.

<http://www.poliisi.fi/poliisi/lansiuusimaa/home.nsf/pages/3BDA8CCDB36EFE71C2257A08003AD6E6?openDocument>

Rikoslaki 19.12.1889/39

Rikosseuraamuslaitos. 2014. Rikosseuraamuslaitoksen tilastoja 2013. Hakupäivä 15.9.2014.

[http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-tilastollinenvuosikirja/7W5DQb7OB/Rikosseuraamuslaitoksen_tilastollinen_vuosikirja_2013_.pdf](http://www rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-tilastollinenvuosikirja/7W5DQb7OB/Rikosseuraamuslaitoksen_tilastollinen_vuosikirja_2013_.pdf)

Ruttonen, M. & Ylimartimo, A. 2010. Oululaisten toisen asteen opiskelijoiden huumausainekokemukset. Oulun seudun ammattikorkeakoulu. Liiketalouden koulutusohjelma. Opinnäytetyö.

Seppä, K., Aalto, M., Alho, H. & Kiiänmaa, K. 2012. Huume- ja lääkeriippuvuudet. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.

Sosiaalihuoltolaki 17.9.1982/710

Sosiaali- ja terveysministeriön asetus hyväksyttävästä hoidosta huumausainerikoksissa 290/2002

Sosiaali- ja terveysministeriö. 4.6.2014. Sosiaali- ja terveyspalvelut. Sosiaalityöllä tuetaan yksilöä ja yhteisöä. Hakupäivä 4.6.2014.

http://www.stm.fi/sosiaali_ja_terveyspalvelut/sosiaalipalvelut/sosiaalityo

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2013. Hoito. Hakupäivä 31.3.2014.

http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/114862/URN_ISBN_978-952-302-123-5.pdf?sequence=1

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2014. Tietoa eri huumeista. Hakupäivä 19.2.2014.
http://www.thl.fi/fi_FI/web/fi/tutkimus/tyokalut/aikalisa/materiaalit/paihteet/huumeet/tietoa_huumeista

Tilastokeskus. 2013. Katsaus rangaistuksiin 2012. Hakupäivä 29.8.2014.
http://www.stat.fi/til/syyttr/2012/syyttr_2012_2013-12-16_kat_001_fi.html

Tilastokeskus. 2014. Liitetaulukko 1. Eräiden rikostyyppien kehitys tammi-joulukuussa 2009–2013 (ennakkotieto). Hakupäivä 19.1.2014.
http://www.stat.fi/til/polrik/2013/04/polrik_2013_04_2014-01-17_tau_001_fi.html

Tolvanen, M. & Kukkonen, R. 2011. Esitutkinta- ja pakkokeino-oikeuden perusteet. Helsinki: Talentum, 2011.

Tulli. 2013. Tiedotteet. Tullin rikostilastot valmistuivat — tullirikoksia ennätysmäärä. Hakupäivä 18.1.2014.
http://www.tulli.fi/fi/tiedotteet/lehdistotiedotteet/0000_tiedotteet/tiedote_20130129_4/index.html

Tulli. 2014. Tiedotteet. Tullirikoksia ennätysmäärä – internetin merkitys rikoksissa kasvanut merkittävästi. Hakupäivä 13.5.2014.
http://www.tulli.fi/fi/tiedotteet/lehdistotiedotteet/0000_tiedotteet/tiedote_20140311_5/index.html?bc=3035

Tutkija. Oulun poliisiasema. 2014. Haastattelu 02.07.2014. Tekijän hallussa.

Tutkinnanjohtaja. Oulun poliisiasema. 2014. Haastattelu 02.07.2014. Tekijän hallussa.

Valtakunnansyyttäjänvirasto. 2013. VKS:2006:1 Seuraamuksen määrääminen huumausaineen käyttörikoksesta. Hakupäivä 13.2.2014.

<http://www.vksv.oikeus.fi/fi/index/julkaisutjaohjeet/valtakunnansyyttajanyleisetohjeet/syyteharkinta/vks20061seuraamuksenmaaraaminenhuumausaineenkayttorikoksesta.html>

Vankeuslaki 23.9.2005/767

Varjonen, V., Tanhua, H., Forsell, M. & Perälä, R. 2012. Huumetilanne Suomessa 2012. Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy. Tampere.

Yypänaho, K. 2014. Poliisi: Huumeita kaupiteltu jopa alle 16-vuotiaalle. Hakupäivä 12.6.2014.
http://www.iltalehti.fi/uutiset/2014061118396274_uu.shtml

LIITTEET

Lastensuojelun vastaavan ohjaajan haastattelukysymykset

LIITE 1

I Haastateltavan taustat

Haastateltavan koulutus ja työkokemus.

Onko kokemusta muun poliisilaitoksen toiminnasta?

Onko sosiaaliviranomainen velvollinen ilmoittamaan poliisille, kun epäily huumausainerikoksesta tai käyttörikoksesta selviää?

Miten lastensuojelun vastaavan ohjaajan työ eroaa sosiaalityöntekijän työstä?

Tuleeko työssä useammin vastaan huumausainerikoksia vai käyttörikoksia? Paljonko?

Mitä lakeja työssä on noudatettava? Kuinka ne vaikuttavat työskentelyyn?

II Esitutkinta

Missä vaiheessa lastensuojelun vastaava ohjaaja tulee mukaan esitutkintaan?

Voiko esitutkinnan kulkuun vaikuttaa, vai meneekö se aina samalla kaavalla?

III Kuulustelu

Onko lastensuojelun vastaava ohjaaja usein mukana alaikäisten kuulusteluissa?

Mikä on rooli?

Onko tullut tilanteita, joissa joutuu puuttumaan kuulustelun kulkuun?

Mistä syistä? Tapahtuuko usein?

IV Viranomaisyhteistyön kehittäminen

Voisiko sosiaalityön toimintaa parantaa/muuttaa huumausainerikosten osalta?

Jatkuuko yhteistyö nuoren kanssa tutkinnan päätyttyä?

Onko jotakin muuta mainittavaa aiheesta?

I Haasteltavan taustat

Haastateltavan koulutus ja työkokemus.

Onko haastateltavalla kokemusta muun kuin Oulun poliisilaitoksen toiminnasta?

Millaista yhteistyötä poliisi tekee sosiaalityöntekijän tai lastensuojelun vastaavan ohjaajan sekä tullin kanssa?

II Kiinniotto ja esitutkinta

Eroaako esitutkinta huumausainerikoksissa muista esitutkinnoista? Jos, niin miten?

Kuinka kiinniotto tapahtuu? Miten epäilty jää yleensä kiinni? Miten kiinniotosta edetään?

Ilmeneekö huumausaineen käyttörikoksia tai huumausainerikoksia oheisrikoksina?

Mitkä osat esitutkintapöytäkirjasta lähetetään sosiaalityöntekijälle?

III Kuulustelu

Joudutaanko joissakin tilanteissa muu läsnäolija (nuoren edustaja esim. vanhempi) poistamaan kuulustelusta? Yleisimmät syyt?

Onko tilanteita, joissa kuulusteltava vaikuttaa päihteettömältä kuulustelun alussa, mutta tila muuttuu päihtyneeksi kesken kuulustelun?

Tuleeko tilanteita, jossa kuulusteltava käy käsiksi kuulustelijaan tai muuhun kuulustelussa läsnäolevaan? Mitkä ovat yleisimmät syyt?

IV Seuraamukset

Yleistä puhuttelutilaisuudesta. Kuinka paljon niitä on?

Mikä on poliisin rooli puhuttelutilaisuudessa?

Jääkö sama nuori usein kiinni huumausainerikoksesta / käyttörikoksesta?

V Huumausaineen käytön tunnistaminen ja sen luotettavuus

Mitä mieltä olet määristä, joiden perusteella määritellään huumausaineen olevan vain omaan käyttöön?

Pikatesterien epäluotettavuus? Onko tilanne muuttunut? Mitä mieltä olet?

Mitkä huumeet pikatesterillä voidaan osoittaa?

VI Huumausaineet Oulussa

Tuleeko nuorista usein soittoja vihjepuhelimeen koskien huumausaineita?

Ovatko huumausainerikokset/huumausaineen käyttörikokset lisääntyneet/vähentyneet viime vuosina?

Onko Oulussa paljon erittäin vaarallisia huumausaineita?

Mitkä huumausaineet ovat yleisimpiä?

Ovatko muuntohuumeet yleistyneet? Esiintyykö joitain tiettyjä aineita?

Mitä tapahtuu, kun tulee epäily muuntohuumeesta?

VII Organisaation ja viranomaistoiminnan kehittäminen

1.1.2014 Oulun poliisilaitoksessa tapahtui muutoksia, yhtenä mainittakoon että poliisilaitoksen alue laajeni huomattavasti ja mm. Jokilaaksojen poliisiasema liitettiin Oulun poliisiasemaan. Mitä mieltä olet muutoksista?

Voisiko poliisin toimintaa kehittää/muuttaa esitutkinnan, kuulustelun yms. osalta, koskien huumausainerikoksia?

Voisiko viranomaisten yhteistyötä kehittää/muuttaa jotenkin?

I Haasteltavan taustat

Haastateltavan koulutus ja työkokemus.

Onko haastateltavalla kokemusta muun kuin Oulun poliisilaitoksen toiminnasta?

Millaista yhteistyötä poliisi tekee sosiaalityöntekijän tai lastensuojelun vastaavan ohjaajan sekä tullin kanssa?

II Kiinniotto ja esitutkinta

Eroaako esitutkinta huumausainerikoksissa muista esitutkinnoista? Jos, niin miten?

Kuinka kiinniotto tapahtuu? Miten epäilty jää yleensä kiinni? Miten kiinniotosta edetään?

Ilmeneekö huumausaineen käyttörikoksia tai huumausainerikoksia oheisrikoksina?

III Kuulustelu

Joudutaanko joissakin tilanteissa muu läsnäolija (nuoren edustaja esim. vanhempi) poistamaan kuulustelusta? Yleisimmät syyt?

Onko tilanteita, joissa kuulusteltava vaikuttaa päihteettömältä kuulustelun alussa, mutta tila muuttuu päihtyneeksi kesken kuulustelun?

Tuleeko tilanteita, jossa kuulusteltava käy käsiksi kuulustelijaan tai muuhun kuulustelussa läsnäolevaan? Mitkä ovat yleisimmät syyt?

IV Seuraamukset

Yleistä puhuttelutilaisuudesta. Kuinka paljon niitä on?

Mikä on poliisin rooli puhuttelutilaisuudessa?

Jääkö sama nuori usein kiinni huumausainerikoksesta / käyttörikoksesta?

V Huumausaineen käytön tunnistaminen ja sen luotettavuus

Mitä mieltä olet määristä, joiden perusteella määritellään huumausaineen olevan vain omaan käyttöön?

Pikatesterien epäluotettavuus? Onko tilanne muuttunut? Mitä mieltä olet?

Mitkä huumeet pikatesterillä voidaan osoittaa?

VI Huumausaineet Oulussa

Tuleeko nuorista usein soittoja vihjepuhelimeen koskien huumausaineita?

Ovatko huumausainerikokset/huumausaineen käyttörikokset lisääntyneet/vähentyneet viime vuosina?

Onko Oulussa paljon erittäin vaarallisia huumausaineita?

Mitkä huumausaineet ovat yleisimpiä?

Ovatko muuntohuumeet yleistyneet? Esiintyykö joitain tiettyjä aineita?

Mitä tapahtuu, kun tulee epäily muuntohuumeesta?

VII Organisaation ja viranomaistoiminnan kehittäminen

1.1.2014 Oulun poliisilaitoksessa tapahtui muutoksia, yhtenä mainittakoon että poliisilaitoksen alue laajeni huomattavasti ja mm. Jokilaaksojen poliisiasema liitettiin Oulun poliisiasemaan. Mitä mieltä olet muutoksista?

Voisiko poliisin toimintaa kehittää/muuttaa esitutinnan, kuulustelun yms. osalta, koskien huumausainerikoksia?

Voisiko viranomaisten yhteistyötä kehittää/muuttaa jotenkin?

VIII Kenttätyöskentely

Jäikö paljon kiinni huumausaineen vaikutuksen alaisena olevia nuoria?

Kuinka käyttö todettiin /testattiin?

Kuinka toimittiin, jos kiinni jäänyt (täysi-ikäinen tai alaikäinen) tahtoi lähteä hoitoon?

LIITE 2 / VKS:2006:1

TAULUKKO RANGAISTUSMÄÄRÄYSMENETTELYÄ VARTEN

1 Taulukon käyttämisestä

Alla oleva taulukko soveltuu kaikkiin huumausaineen käyttörikkoksen tekotapoihin: huumausaineen käyttöön, huumausaineen hallussapitoon *omaa käyttöä* varten ja huumausaineen hankkimisen yritykseen *omaa käyttöä* varten.

Jos kysymys on jatkuvasta ja pitkäaikaisesta huumausaineen käytöstä, jo käytetyn huumausaineen määrä voi nousta huomattavasti suuremmaksi kuin taulukkoon kirjatut määrät. Kysymys on tästä huolimatta huumausaineen käyttörikkoksesta ja päiväsakkojen lukumäärä määräytyy jatkuvan käytön liukuman mukaisesti.

Taulukossa huumausaineet on jaoteltu kolmeen luokkaan, 1. - 3. Lievimmin rangaistavaan luokkaan 1. kuuluvat mm. kannabistuotteet, keskimmäiseen luokkaan 2. amfetamiini johdannaisineen ja LSD, ja ankarimpaan 3. luokkaan heroini ja kokaiini. Tämä eri huumausainetyyppien rangaistavuusluokitus on johdonmukaisessa linjassa huumausainerikoksia ja törkeitä huumausainerikoksia koskevan vakiintuneen oikeuskäytännön kanssa.

Yleisohjeen LIITTEENÄ 1 olevassa kansanterveyslaitoksen teoreettisessa lausunnossa huumausaineeksi luokiteltavat lääkkeet on luokiteltu vastaavalla tavalla kolmeen luokkaan.

Alla olevassa taulukossa olevat merkinnät siitä, mikä on kunkin huumausainetyypin osalta rikoslain 50 luvun 2 a §:ssä tarkoitettu vähäinen määrä, perustuvat tulkintaan lain tarkoituksesta ja havaintoihin 1.9.2001 jälkeiseltä ajalta kertyneestä oikeuskäytännöstä. Kysymys on siis siitä "ylärajava", jota pienemmät ainemäärät voidaan muidenkin edellytysten täytyessä rangaistusmääräysmenettelyssä käsitellä.

Arvioitaessa sitä, voiko kysymys olla omaan käyttöön tarkoite-

tusta määrästä huumausainetta, tulee ottaa huomioon teon olosuhteet. Esimerkiksi ravintolassa, festivaaleilla ja muissa julkisissa tilaisuuksissa useiden käyttöannosten hallussapito antaa aiheen epäillä muutakin kuin omaa käyttöä.

Rikoslain 50 luvun 7 §:ssä tarkoitettu syyttämättä jättäminen ei voi perustua pelkästään huumausaineen (vähäiseen) määrään, vaan kysymys on aina paitsi määrän myös huumausaineen laadun, käyttötilanteen ja muiden olosuhteiden kokonaisarvostelusta. Tämän vuoksi taulukkoon ei sisälly kannanottoja rangaistusmääräysmenettelyn "alarajasta".

Taulukkoa on aikaisempaan nähden tarkistettu ja tullaan tulevaisuudessa edelleen tarkistamaan sekä huumausaineiden määrien että päiväsakkojen lukumäärän osalta, jos siihen tuomioistuinkäytännön tai muun uuden informaation perusteella on aihetta.

2 Taulukko tarkistettu 11/2006

Luokka	Huumausaine	Vähäinen määrä	Päiväsakkojen lukumäärä
1.	Hasis	< 10 g	
	Marihuana	< 15 g	
	Khat	< 1 kg	
	Lievä ryhmä lääkkeitä	< 60 kpl	
			- normaali: 10 ps - liukuma: 5 - 15 ps - jatkuva käyttö: 15 - 20 ps
2.	Amfetamiini	< 3 g	< 10 kpl (mm. ekstaasi)
	Gamma	< 150 ml	
	LSD	< 10 kpl	
	Keskimmäinen ryhmä	< 5 kpl lääkkeitä	
			- normaali: 15 ps - liukuma: 10 - 20 ps - jatkuva käyttö: 20 - 25 ps
3.	Heroiini	< 1 g	
	Kokaiini	< 1,5 g	
	Ankara ryhmä lääkkeitä	< 3 kpl	
			- normaali: 20 ps - liukuma: 10 - 25 ps jatkuva käyttö: 20 - 30 ps

Oulun poliisilaitos
PL 45
90101 Oulu

Tilastotietoja opinnäytetyötä varten

Olemme kaksi opiskelijaa Oulun ammattikorkeakoulusta liiketalouden yksiköstä ja olemme suuntautuneet oikeuden ja hallinnon opintoihin. Suoritimme kumpikin työharjoittelumme Oulun poliisiasemalla syksyllä 2013, ja nyt teemme opinnäytetyötä jonka toimeksiantajana on Oulun poliisilaitos. Yhdysesikönä toimii rikosylikomisario Tapani Tasanto.

Työmme aiheena on Oulun seudun alaikäisten huumausainerikollisuus – rikoksesta rangaistukseen. Opinnäytetyön tavoitteena on selvittää mitä alaikäiselle tapahtuu tämän jäätyä kiinni huumausainerikoksesta tai huumausaineen käyttörikoksesta. Toteutamme opinnäytetyön laadullisena ja haastattelujen avulla aiomme tuoda työhömmä Oulun seudun näkökulmaa. Haastattelemme kahta poliisia sekä sosiaalityöntekijää Oulun poliisiasemalta.

Oikeustradenomin tutkinto antaa valmiudet työskennellä oikeuslaitoksen, muiden hallinnon alojen ja yritysten oikeudellista osaamista vaativissa työtehtävissä. Tutkinto on laajuudeltaan 210 opintopistettä, ja kestoltaan 3,5 vuotta. Opintopisteisiin sisältyy 30 pisteen työharjoittelu, jonka voi suorittaa kerralla kokonaan tai osissa: ammattiharjoitteluna 21 opintopistettä ja yleisharjoitteluna 9 opintopistettä. Opinnäytetyön laajuus on 15 opintopistettä.

Tarvitsimme tilastotietoja työssämme. Tilastot liittyisivät nykyisten Oulun kuntien, eli Oulu, Oulunsalo, Kiiminki, Yli-Ii, ja Haukipudas alueelta. Ikäjakamana tulisi olla alle 18-vuotiaat, ja mielellään sukupuolen mukaan eroteltuina. Jotta voimme vertailla tilastoja, olisi hyvä saada tilastoja samoista kysymyksistä myös yli 18-vuotiaista miehistä ja naisista. Mikäli erottelu sukupuolen mukaan ei ole mahdollista, voivat tiedot voi olla samassa tilastossa.

Tarvitsimme tilastoista vastaukset seuraaviin kysymyksiin:

1. Kiinniotetut huumausainerikoksesta vuosilta 2008-2013
2. Huumausainerikokset vuosilta 2008-2013
3. Huumausaineen käyttörikokset vuosilta 2008-2013

Tilastot voi lähettää sähköpostilla Jasmina Anttoselle: k1anja00@students.oamk.fi tai Riikka Jakkulalle: k1jari00@students.oamk.fi. Työmme ohjaava opettaja on Lea Isopoussu-Koponen.

Kiitos mahdollisista tilastoista jo etukäteen!

Ystävällisin terveisin

Jasmina Anttonen & Riikka Jakkula